

ԱՐԶԱԳԱՆԳ

ARTZAKANK - ECHO

Bimestriel bilingue publié à Genève

MAI - JUIN 2024
N° 251

BONNE ROUTE AU CAAS!

Բովանդակություն

- Էջ 5 – 2023 թ. Սեպտեմբերն Արցախում. Ականատեսի աչքերով
- Էջ 6 – Հայատառ այլալեզու ձեռագրեր
- Էջ 11- Ուրկե՞ մեզի այսբան ատելություն
- Էջ 12 – Յաներժի ճամբու խոջընդոտը
- Էջ 15 – Սայաթ Լովա ... «Չկայ քեզ Լման»
- Էջ 20 – Միջազգային իրաւապաշտպան կազմակերպություններ Արցախի մէջ կատարուածին համար պիտի դիմեն Միջազգային Քրեական Դատարան – Հայաստան – Թուրքիա սահմանն առանձնանում է թոչունների բազմազանութեամբ
- Էջ 22 - Ժընեւ և Լեման շրջանի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ լուրեր

Sommaire

- P. 2 – Entretien exclusif avec Sarkis Shahinian, 1er président du CAAS
- P. 4 – *Market Focus Armenia* à Genève pour le renforcement des liens économiques bilatéraux – La Suisse soutient des médias arméniens
- P. 7 – De la crise des élites arméniennes
- P. 8 – Le Comité des Nations Unies contre la Torture examine le rapport de l’Azerbaïdjan et publie ses observations
- P. 9 – La lecture du livre «Les 40 jours du Musa Dagh»
- P. 10 – Danse de résistance : « Nous sommes là !... »
- P. 13 – Liberté !!!
- P. 14 – La Suisse déploie des spécialistes du corps suisse d’aide humanitaire dans les zones dévastées par les inondations
- P. 16 – Les réfugiés du Karabakh font face à de nouvelles réalités
- P. 17 – Campagnes de l’Azerbaïdjan sur le patrimoine arménien
- P. 18 – Les dons font pencher le Vatican en faveur de l’Azerbaïdjan
- P. 19 – *Le patrimoine des Arméniens* sous la direction de Bruno Favel
- P. 23- Nouvelles de l’Ecole Topalian
- P. 24 - Nouvelles de l’UAS

Ça y est, le Conseil des Associations Arméniennes et Arménophiles de Suisse (CAAS) est enfin né le 7 mai 2024!

L'idée d'avoir une structure regroupant les différentes associations arméniennes actives dans notre communauté existait depuis longtemps. Quelques tentatives ont été faites dans le passé, notamment dans les années 90, mais elles n'ont pas résisté à l'épreuve du temps. L'idée a refait surface suite à la guerre de 44 jours en 2020 qui a mis en évidence notre faiblesse politique et médiatique face aux communautés turques et azéries très actives en Suisse. Après des séances de réflexions et d'échanges entre les différentes associations, le 24 février 2021, le projet a été présenté à la communauté par Sarkis Shahinian lors d'une rencontre zoom. Cependant, il a fallu attendre encore 3 ans pour voir sa concrétisation.

Les Arméniens ne brillent pas souvent par leur esprit collectif, même s'ils se caractérisent par une grande capacité de mobilisation en temps de crise. Le CAAS devra dès lors démontrer que nous pouvons travailler ensemble sur des sujets qui nous unissent tous et cela, malgré la diversité de nos approches et opinions. Il suffit d'avoir la volonté d'écouter l'autre, d'avoir un regard plus global sur le travail du CAAS, allant au-delà des buts de sa propre association et, pour chaque action, de bien fixer à l'avance les résultats visés au regard des buts prévus par les statuts, en tenant compte des ressources à disposition.

Depuis la guerre de 2020, le peuple arménien traverse des épreuves périlleuses qui mettent en jeu la survie de l'État arménien. Malgré ces menaces, les Arméniens restent très divisés par rapport à la politique menée par le gouvernement arménien. Si les divergences de vue et les actions de protestation initiées par les habitants de la République d'Arménie peuvent se comprendre, les interventions et les appels provenant de la diaspora suscitent la polémique. En ces temps troubles, chaque acte, déclaration, ou démarche de la part des acteurs politiques arméniens peut avoir des conséquences graves sur la vie des citoyens de la République d'Arménie. Serait-il approprié sur le plan moral d'essayer d'influencer les décisions politiques depuis l'extérieur tout en sachant que ce n'est pas la diaspora qui en subira les conséquences?

Nous avons l'avantage d'être une petite communauté et de vivre dans un pays démocratique où les décisions politiques sont prises par consensus. Le CAAS s'inspirera naturellement du modèle suisse pour mener ses actions à bien, en gardant un juste équilibre entre la multiplicité des voix et les répercussions de ses actions sur l'Arménie. ■

M.S.

Avec les compliments de
TAVITIAN
Atelier de sertissage

TAVITIAN S.A. - 18, ch. des Aulx - 1228 Plan-Les-Ouates - Téléphone 022 346 93 02 - Fax 022 346 93 04
tavitian@bluewin.ch

ENTRETIEN EXCLUSIF AVEC SARKIS SHAHINIAN, PREMIER PRÉSIDENT DU CONSEIL DES ASSOCIATIONS ARMÉNIENNES ET ARMÉNOPHILES DE SUISSE

Par un communiqué de presse du 24 mai 2024, nous avons été informés de la création du Conseil des Associations Arméniennes et Arménophiles de Suisse (CAAS)* dont l'assemblée générale constitutive a eu lieu le 7 mai 2024. Vous avez été élu le premier président du Bureau pour un mandat de deux ans. Pourriez-vous nous expliquer dans quelles circonstances cette organisation a-t-elle vu le jour?

L'idée d'une structure qui chapeaute les organisations arméniennes et arménophiles de Suisse est née du silence et de la solitude politique et aussi militaire lors de la guerre au Haut-Karabakh en automne 2020. La nécessité de parler à l'opinion publique suisse, arménienne ou autre, de façon unitaire, reste fondamentale. Mais c'est surtout la volonté de créer une réflexion commune, non pas au sens de l'effacement des propres idées de chaque association, mais plutôt d'une ferme volonté de se développer, de s'ouvrir et d'avoir un certain poids d'un point de vue intellectuel et culturel d'abord et politique ensuite vis-à-vis des autres. La visite en Suisse du Haut-commissaire de la Diaspora M. Zareh Sinanyan, en mars dernier, nous a fait comprendre, si besoin était, qu'on est à des années-lumière de la compréhension du soutien concret de la part de la diaspora à l'Arménie mais aussi en sens inverse. Chacun pense avoir raison et nous n'avons même pas essayé de comprendre *l'autre*. Nous voulons juste le surpasser. La visite d'une délégation mixte d'Arménie, de Belgique et des États-Unis du 7 au 10 juillet 2024, dirigée par l'ancien ministre des Affaires étrangères Vartan Oskanian - président de la Commission pour la défense des droits fondamentaux du peuple du Haut-Karabakh - qui est intervenu lors d'un Side-Event du Conseil des Droits de l'Homme de l'ONU à Genève, et sa rencontre avec les responsables des organisations et des Fondations arméniennes de Suisse (recevant une invitation personnelle pour participer à la soirée du 9 juillet au Centre arménien de Genève) va dans cette direction, c.à.d. de pousser les gens en dehors de leur zone de confort et à réfléchir aux valeurs réelles notamment à ce que pour nous a une valeur inestimable: l'État arménien et le Haut-Karabakh. Moi, j'ai mes propres convictions par rapport à la manière dont le Premier ministre d'Arménie est en train de conduire son gouvernement. Elles ne sont pas positives. Mais mon

(Photo Jan Liechti, Berne)

rôle, en tant que président du CAAS, est de garantir la pluralité des points de vue et de contribuer à créer une culture politique au sein de notre communauté, ce qui nous manque énormément, tant en Arménie qu'en Diaspora.

Quels sont les buts du CAAS et comment son fonctionnement sera-t-il assuré?

Le préambule de nos Statuts souligne le besoin des organisations arméniennes et arménophiles de Suisse d'avoir une représentation commune vis-à-vis des autorités fédérales suisses et de l'opinion publique suisse et internationale; l'importance de sauvegarder la sécurité de l'État arménien, ainsi que la sécurité et les droits du peuple arménien, où qu'il soit; l'importance de promouvoir la justice pour les Arméniens du Haut-Karabakh (Artsakh); l'importance

(*)Les associations constituantes du CAAS sont: AGBU Young Professionals Geneva, AGBU Young Professionals Zurich, Armenian General Benevolent Union (AGBU) - Switzerland, Armenischer Verein Zürich (AVZ), Artzakank-Echo, Association Avetis, Association Santé Arménie Suisse, Association Suisse-Arménie (GSA), Ecole Arménienne de Lausanne, Hiestart, Komitas Action Suisse-Arménie (KASA), Miassine, Union Arménienne de Suisse (UAS).

ԱՐԶԱԿԱՆԳ

www.artzakank-echo.ch

6 numéros par année
Prix d'abonnement annuel: CHF 30.-

58, Rue de la Terrassière - 1207 GENEVE

CCP 12-17302-9

IBAN CH07 0900 0000 1201 7302 9

Responsable de publication: Maral Simsar

Tél. + 41 (0)78 892 93 31

artzakank@yahoo.com

ENTRETIEN EXCLUSIF AVEC SARKIS SHAHINIAN, PREMIER PRÉSIDENT DU CONSEIL DES ASSOCIATIONS ARMÉNIENNES ET ARMÉNOPHILES DE SUISSE

»»» de protéger les Arméniens des menaces nées avec le génocide de 1915 et sans cesse ravivées; l'importance de promouvoir la prospérité de l'Arménie; l'importance de disposer d'un moyen de réaction immédiate lors de situations nouvelles; l'importance de préserver l'héritage de la nation arménienne et du peuple arménien (là où l'héritage n'est pas confiné à l'héritage matériel, mais aussi immatériel). Ainsi, nous défendrons les droits du peuple arménien en Arménie, ceux des Arméniens du Haut-Karabakh et de la diaspora, totalement majoritaires. Le CAAS ne sera pas le porte-parole du MFA d'Arménie: il donnera du poids à tous les niveaux nationaux et internationaux, à l'identité du peuple arménien, et non seulement d'Arménie. Nous poursuivrons toutes les possibilités ouvertes pour ne pas entrer dans le syndrome du Traité de Lausanne, dans lequel l'Azerbaïdjan et la Turquie essayent de nous pousser. De notre côté, nous avons le droit international: Il faudra le faire appliquer.

Quel rôle le CAAS jouera-t-il au sein de la communauté notamment compte tenu de l'existence d'un nombre d'organisations membres ou non-membres du CAAS qui déploient leurs propres activités en Suisse?

Pour ce faire, le Conseil représentera d'une manière commune et collégiale lesdites organisations vis-à-vis des autorités et de l'opinion publique suisse et internationale; il va concevoir et réaliser pour le compte de ses membres des projets politiques, médiatiques et humanitaires dans le but de préserver la sécurité de l'Etat d'Arménie, la sécurité et les droits du peuple arménien, et de promouvoir la justice pour les Arméniens du Haut-Karabakh. Il va promouvoir la prospérité du peuple arménien en général, préserver les intérêts historiques, actuels et futurs de la nation arménienne, coordonner la participation de ses membres aux projets lancés, promouvoir la préservation de l'héritage de la nation arménienne. Voilà ce que sera le CAAS.

Quelle relation le CAAS entretiendra-t-il avec les autorités de la République d'Arménie et de son ambassade en Suisse?

Fédérer mais aussi encourager la réflexion et l'action. Surtout avec le courage de pousser le dialogue au-delà de nos limites. Nous devons comprendre que le monde change beaucoup plus rapidement qu'il y a trente ans, alors qu'il changeait très vite par rapport aux 30 ans auparavant. Nous devons avoir confiance en notre capacité de penser et d'agir. Elle n'est pas secondaire, surtout tenant compte des expériences du passé. Pas toutes les organisations arméniennes

et arménophiles de Suisse sont actuellement membres du CAAS, toutefois la grande majorité a compris l'importance du CAAS et est avec nous. Ce sera notre devoir de les convaincre avec notre travail qu'il est fondamental d'avoir une organisation faïtière. Le CAAS cultivera des relations ouvertes mais aussi sincères. Nous allons formuler nos points de vue et les transmettre à l'ambassadeur d'Arménie en Suisse, lui demandant des retours de son gouvernement. Et si nous n'en serons pas contents, nous réagirons en conséquence. Le CAAS fera peser toute son autorité. Elle n'est pas immense, mais elle n'est pas petite non plus. Nous savons comment bouger. Dans les deux cas.

De quelle manière l'activité du CAAS contribuera-t-elle à une meilleure compréhension des problèmes de l'Arménie par les autorités cantonales et fédérales?

Par l'opiniâtreté, l'argumentation continue et le martèlement des faits, notre capacité de convaincre. Nous avons formé trois commissions internes: Politique, Media & Advocacy et Héritage culturel. Nous sommes prêts dans les trois contextes et les ferons valoir. C'est fondamental de travailler sur cela, sans avoir peur d'être un peuple qui n'a pas le vent en poupe. Vous-êtes vous posé la question pourquoi l'Arménie n'a pas rejoint la déclaration finale du Bürgenstock sur la paix en Ukraine? Il y a une raison, et je ne suis pas convaincu qu'elle ne soit pas visible...

Avez-vous déjà élaboré un premier plan d'action?

Nous avons besoin de comprendre notre vitesse de croisière. Une fois celle-ci fixée, le reste suivra. L'important est que les 13 associations du CAAS (et bientôt toutes les autres associations arméniennes et arménophiles de Suisse) comprennent l'importance de cette organisation faïtière et de ses buts. Ce sera fondamental que les trois commissions arrivent à travailler de façon indépendante et en même temps ensemble avec le Comité. Une fois que cette dynamique sera instaurée, le reste suivra.. L'importance du CAAS va bien au-delà des frontières de la Suisse. Lors du premier zoom de préparation de notre organisation en 2021, nous avons été rejoints par des collègues d'Allemagne et d'Italie. Ce n'était pas du tout anodin. Le courage de rendre cyclique le système de direction, permettant à chaque association - constituée selon le droit suisse - de diriger cette organisation faïtière, reste fondamental dans la philosophie du partage du pouvoir et de la pratique d'une vraie démocratie. C'est une valeur typiquement suisse. Et cela pourrait aider, même en Arménie. ■

MARKET FOCUS ARMENIA À GENÈVE POUR LE RENFORCEMENT DES LIENS ÉCONOMIQUES BILATÉRAUX

Le 22 mai 2024, la Chambre de commerce de Genève (CCIG) et la Chambre de Commerce Suisse-Arménie (SACOC) ont organisé conjointement l'évènement *Market Focus Armenia* à Genève.

Dans un message vidéo adressé aux participants, l'ambassadeur de Suisse en Arménie, Lukas Rosenkranz, a exprimé sa satisfaction de voir un tel effort de collaboration entre les communautés d'affaires suisse et arménienne. Il a remercié tout particulièrement M. Vincent Subilia, directeur général de la CCIG, et M. Mike Baronian, président de la SACOC, pour leur travail exemplaire dans l'organisation de cet évènement.

Cette rencontre fut une excellente occasion de présenter les possibilités d'investissement en Arménie et le potentiel économique du pays, ainsi que pour les entreprises suisses et arméniennes d'explorer les partenariats commerciaux potentiels et leurs avantages mutuels.

L'ambassadeur Rosenkranz a souligné le dynamisme des relations économiques entre la Suisse et l'Arménie, en mentionnant les récentes "Journées suisses en Arménie" tenues à Erevan en parallèle avec la réunion annuelle et le forum d'affaires de la BERD. Avec le soutien de *Switzerland Global Enterprise*, deux ateliers furent organisés pour les entreprises suisses et arméniennes, axés sur les technologies de l'information et l'innovation ainsi que sur les infrastructures.

Bien que les relations commerciales entre la Suisse et l'Arménie soient encore modestes, elles recèlent un important potentiel de croissance. L'ambassadeur Rosenkranz a souligné que la forte croissance économique de l'Arménie, l'amélioration du cadre commercial et la robustesse du secteur des technologies de l'information étaient des facteurs attrayants pour les entreprises suisses. Il a réitéré l'engagement de l'ambassade de Suisse en Arménie à faciliter l'accès au marché arménien pour les entreprises suisses.

Le gouvernement arménien était également représenté à cet évènement, notamment par la Vice-

LA SUISSE SOUTIEN DES MÉDIAS ARMÉNIENS

Dans le cadre du Programme de coopération suisse pour le Caucase du Sud 2022-2025, la Direction du développement et de la coopération (DDC) a soutenu diverses organisations de médias en Arménie.

En soutenant des médias arméniens, la Suisse contribue à la sauvegarde et à la promotion de la démocratie et des droits de l'homme en Arménie.

La DDC a ainsi soutenu l'ONG de journalisme d'investigation **Hetq** et la plateforme **InFact** pour la vérification des faits dans le but de renforcer les normes journalistiques en Arménie. Le projet a contribué à renforcer la crédibilité des médias et des reportages dans les régions, en luttant contre la désinformation.

Boon TV (Boon TV) a réalisé, avec le soutien de la DDC, un projet visant à promouvoir la sensibilisation aux politiques publiques en Arménie et en Géorgie. Le projet a mis en place une plateforme de communication en hébergeant des vodcasts sur huit sujets et en encourageant le dialogue régional et la collaboration entre les experts et les décideurs politiques des deux pays.

(Voir <https://www.youtube.com/playlist>).

La collaboration actuelle de la DDC avec la plateforme **reArmenia** se concentre sur le renforcement des capacités de collecte de fonds des organisations de médias libres en Arménie.

En outre, la Suisse reste déterminée à étendre son soutien aux médias indépendants en Arménie par le biais d'un projet de gouvernance à long terme intitulé "Institutions démocratiques et politique participative en Arménie". Cette initiative favorisera la collaboration avec des organisations médiatiques clés, leur permettant de devenir des agents de changement et des défenseurs des processus démocratiques. ■

Source: Page Facebook de *Embassy of Switzerland in Armenia*.

ministre de l'administration territoriale et des infrastructures, Mme Kristine Ghalechyan, le Vice-ministre de l'éducation, des sciences, de la culture et des sports, M. Alfred Kocharyan, et l'Ambassadeur d'Arménie en Suisse, M. Andranik Hovhannisyán. ■

Source: Page Facebook de *Embassy of Switzerland in Armenia*.

2023 թ. ՍԵՊՏԵՄԲԵՐՆ ԱՐՑԱԽՈՒՄ. ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ԱԶՔԵՐՈՎ*

Արփինե ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Ասում են՝ իբրև խարոյկի վրայ
Չափել ըմբոստի մի սիրտ են այրել,
Ասում են իբրև մոխիրը նրա
Խարոյկից հանել ու մօրն են տարել,
Մայրը լացել է այդ մոխրի վրայ,
Ու երբ արցունքն է ընկել այն մոխրին,
Կենդանացել է զաւակը նրա...
(Յովհաննես Շիրազ)

Մենք բերել ենք մեզ հետ միայն մոխիր, հող ու ջուր, կը կենդանացնե՞ս զաւակիդ, Մայր Յայաստան:

Աշխարհի ամենադաժան ցաւը հարազատի կորուստն է, իսկ եթէ աւելի մասնաւորեմք, մօր ու զաւակի բաժանումը, երբ մայրն է ճանապարհում իր մի մասնիկին: Չեմ կարողանում պատկերացնել ցաւիդ չափաքանակը, Մայր հայրենիք, երևի դու էլ իմը. դու որդի ես կորցրել, իսկ ես չգիտեմ անգամ ինչպէս կոչել՝ մայր, հայր, թե՞ պապ:

Սև հագար, սևսիրտ մարե, հինաւուրց տոհմիկ մի ազգ չմեռաւ, այլ, մահուան չափ տառապելով, գաղթական դարձաւ: Գաղթը դարձաւ մեր Գողգոթան, մայր հայրենիք մտնելը՝ յարուբիւնը: Աստուած վերակենդանացրեց մեզ իր օրինակով, սակայն ի տարբերութիւն նրա՝ մենք ֆիզիկապէս ենք ներկայ, իսկ հոգեպէս մնացել ենք անցեալում:

Ա՛խ, իմ հեռաւոր հայրենիք, ինչո՞ւ մեր փոխարէն աշխարհը որոշեց մեր ճակատագիրը, ինչո՞ւ ստիպեց ինձ սովորել ատել, այն էլ հենց իրեն, ինչո՞ւ փակեց աչքերն ու կոյր ձևացաւ, որ մեր ցաւը չտեսնի, փակեց ականջներն ու խուլ ձևացաւ, որ մեր կոչերն ու աղէկէզ լացը չսի, փակեց բերանն ու, համր ձևանալով, թոյլ տուեց, որ մի ողջ ժողովուրդ, թրի տակով անցնելով, մազապուրծ փրկուի, սակայն յետոյ գերադասի մեռնելը: Հարցերս հռետորականի են նմանում, որովհետև երկուսս էլ գիտակցում ենք, որ ուժեղի մօտ միշտ էլ թոյլն է մեղաւոր:

2023 թուական, աշուն, սեպտեմբերի 19, ժամը 13:10: Սա այն ժամն է, որը կեանքում երբևէ մոռանալ չեմ կարող: Ես ականատեսը եղայ հերթական մի սարսափելի իրականութեան, որը ոչ մի հասակակցիս չէի ցանկանայ: Երբ ընկերներդ կողքիդ են, ամենածանր իրավիճակները թեթևանում են: Մենք գտնուում էինք շրջափակման դժնդակ պայմաններում, բայց չէինք ուզում յանձնուել, այլ սովի դեմ պայքարելու միջոցներ էինք փնտռում: Վրայ է հասնում անագորոյն արգելքը. սկսւում է արկերի տեղատարափը: Իրար են խառնւում մեր բոլոր յոյզերը, մտքերն ու զգացմունքները: Կեանքի ու մահուան սահմանին կանգնած մենք աղօթում էինք միայն փրկուելու համար: Դա այն պահն է, երբ հասկանում ես, որ այս կեանքում ոչինչ մնայուն չի լինում, միայն պիտի անցողիկ վայրկեանները ըստ արժանւոյն օգտագործել: Մենք դատարկածեռն մուտք ենք գործում այս աշխարհ ու նոյն կերպ էլ հեռանում՝ թողնելով միայն յիշողութիւններ:

«Լաչինի միջանցք 27.09.2023»
Լուսանկարը՝ Իռեն Մելքումեանի (առաջին մրցանակակիր մրցոյթի «լուսանկար» անուանակարգում)

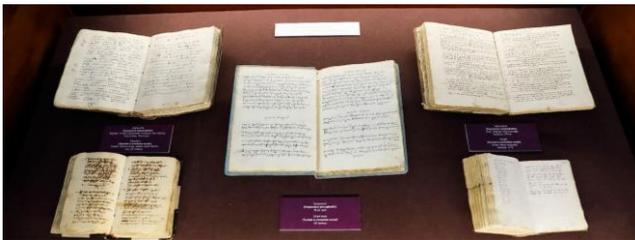
Նկուղային պայմաններում այդ խաւարի ու խոնաւութեան մէջ, մեզ ապրեցնում էր լոկ ապրելու յոյսը: Մեծ ու մանուկ սոված էին, անօգնական ու սարսափած: Մենք հաշուում էինք պայթիւնների քանակը և ամէն նորի հետ մեռնում ու վերակենդանանում: Ծանր է, երբ զգում ես, որ կեանքդ նորից է շրջադարձ կատարում, զգում ես, որ էլ երբեք չես կարող առաջուանը լինել: Դաժան էր յատկապէս պատերազմի վերջը, երբ արկերը սաւառնում էին մեր գլխավերևում, իսկ ես վախից չէի կարողանում բարձրանալ գետնից: Աւարտից յետոյ սկսուեց հերթական ծանր դրաման՝ մեծ գաղթը: Գաղթի երկրները ընկել մի ժողովուրդ, որը միշտ երագում էր իր հայրենիքում գոնէ մի օր խաղաղ ապրել: Այդ կարճ ճանապարհն անցնելու համար օրեր պահանջուեցին: Մայրերն աղաղակելով սնունդ ու ջուր էին խնդրում, որ սովամահ չլինեն իրենց զաւակները: Ապագայ պանդուխտները տանում էին իրենց ամենաթանկ իրերը, որոնք կը յիշեցնեն այն կորսեալ դրախտի մասին, որն անգամ իսկական դրախտում չեն տեսնի: Շատերը վայրագ թշնամուց փրկելու համար հարազատների աճիւններն էին տեղափոխում: Երանի ես էլ, ինչպէս Սարեանն էր ասում, մեր տան պատից մի քար բերէի, նստի վրան ու պատմէի անտուն կեանքիս հեքիաթը նրան: Տեսարանները մէկը մէկից սարսափելի էին: Մենք մազապուրծ լքեցինք հեքիաթային Արցախը: >>>

(*) Հրագրան բաղաբոլմ ապրող 17-ամեայ Արփինե Յակոբեանի սոյն ստեղծագործութիւնը 3-րդ մրցանակի է արժանացել «Ամրոց» ազգային զարգացման հիմնադրամի «Ծիլ» երիտասարդ հեղինակների 2024 թ. ստեղծագործական Մրցոյթի «ակնարկ/իրապատում» անուանակարգում: «Ծիլ» ծրագրի նպատակն է բացայայտել այն ստեղծագործ երիտասարդներին, ում աշխատանքներն առնչւում են ազգային արժեքներին ու ինքնութեանը: Ծրագրի շրջանակներում անցկացւում են ամենամեայ Ստեղծագործական մրցոյթներ: 2024 թ. մրցոյթի թեման էր «2023 թ. սեպտեմբերն Արցախում. ականատեսի աչքերով»:
«Ամրոց» Հիմնադրամ՝ <https://amrots.foundation/>
«Ծիլ» Ծրագիր՝ <https://germ.am/>

ՀԱՅԱՏԱՌ ԱՅԼԱԼԵՉՈՒ ԶԵՌԱԳՐԵՐ

Հայոց այբուբենն իր հնչիւնական կատարելութեան շնորհիւ և յաճախ առանց լրացուցիչ նշանների կիրառութեան օգտագործուել է մի շարք լեզուներով գրելու համար և Մատենադարանում պահուող հայատառ այլալեզու ձեռագրերը վկայում են, որ հայ ժողովուրդը, պատմութեան ընթացքում շփման մեջ լինելով այլ ժողովուրդների հետ և հաղորդակցուելով նրանց մշակույթին, ստեղծել է հայատառ այլալեզու իւրօրինակ մշակութային ժառանգութիւն: Հայատառ այլալեզու ձեռագրերի հեղինակները, գրեթէ առանց բացառութեան, տուեալ լեզուով խօսող հայեր են եղել:

Մատենադարանում պահուում է 425 հայատառ այլալեզու ձեռագիր, որոնցից՝ հայատառ թուրքերէն՝ 422 ձեռագիր, հայատառ պարսկերէն՝ 2 ձեռագիր, հայատառ ղիջաղերէն՝ 1 ամբողջական և հատուածաբար պահպանուած 9 հայերէն ձեռագրերում, հայատառ քրդերէն՝ հատուածաբար պահպանուել է 6 հայերէն ձեռագրերում: Հայերէն ձեռագրերում հանդիպում են նշուած լեզուներով հայատառ բազմաթիւ կրօնական և գեղարուեստական հատուածներ, բառացանկեր: Հայերէն ձեռագրերում հանդիպում են նաև հայատառ արաբերէն, վրացերէն, յունարէն, ռուսերէն, լեհերէն, ֆրանսերէն հատուածներ:

Հայատառ թուրքերէն ձեռագրերը գրուել են 17-20-րդ դարերի ընթացքում. դրանք բանահիւսական, պատմագրական, գեղարուեստական, կրօնաբարոյախօսական, աստուածաբանական, եկեղեցական, բառարանագրական բնոյթի, ինչպէս նաև՝ բնական գիտութիւններին, բժշկութեանը, կենցաղին, առևտրատնտեսական յարաբերութիւններին վերաբերող ձեռագրական ինքնուրոյն և թարգմանական գործեր են:

Հայատառ պարսկերէն ձեռագրերը մեզ են հասել 18-րդ դարից, սակայն հայերէն ձեռագրերում հայատառ հատուածներ կան դեռևս 15-րդ դարից, համար *7117 ձեռագիրը: Ամբողջական ձեռագրերը կրօնական են, սակայն հայերէն ձեռագրերում կան նաև գեղարուեստական, բառարանային բնոյթի հատուածներ:

Հայատառ ղիջաղերէն ձեռագրերը թուագրուում են 16-17-րդ դարերով, դրանք բառարաններ են, աստուածաբանական աշխատութիւններ, քարոզներ, ակետիս, դեղագիրք և այլն:

Հայատառ քրդերէն ամենահին տեքստը աղօթք է համար *7117 ձեռագրում՝ 15-րդ դար: Միւս հատուածները կրօնական են և բանահիւսական բնոյթի՝ ոտանաւոր, ասացուածք, ասելուկ, երգ և այլն:

2023 Թ. ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԸ ԱՐՑԱԽՈՒՄ. ԱԿԱՆԱՏԵՍԻ ԱԶՔԵՐՈՎ

»»» Կանգնիր, իմ կոտորուած Արցախ, աղերսում եմ: Ես չեմ ուզում, որ ոսոխն այս կերպ ապացուցի, որ երկաթն ու մագնիսը կարելի է բաժանել: Իմ կարօտախտի դարմանը դու ես: Ես չեմ ուզում յաւերժ մնալ անտուն, անհայրենիք, անտէր ու գաղթական պիտակների տակ: Փրկիր ինձ, իմ սուրբ հայրենիք, ես իմ անցեալն եմ ուզում:

Ր՛վ հայեր համայն աշխարհի, 17 տարեկան պարմանուհին արդէն հասցրել է ճաշակել բիրտ աշխարհի դառը համերը, սարսռազոյւ պատերազմն ու իր ծանրագոյն հետևանքները, հայրենիքի կորուստը, նոր դարի Տեր Զօրն ու օտար վայրերում տնանկ թափառելը: Կեանքը ընծայ է՝ տրուած երկնքից, լի գլուխկոտորակներով, որոնք ջաղթահարելու դէպքում կը պարտուես նաև կեանքում: Անհնարին ոչինչ չի լինում, եթէ կայ կամք, գիտակցութիւն ու հաւատ:

Մարդի՛կ, եթէ ձեր առջև ծառացած ինդիրը չի լուծուում, մի՛ յանձնուէք, շատերը չընկրկեցին անգամ թշնամու բազմահազար զինուժի առաջ: Եթէ ձեր տան կահաւորումը չէք հաւանում, մի՛ դժգոհէք, շատ շատերն իրենց անշուք պատերն են ուզում: Եթէ կարօտում էք ինչ-որ մէկին, որ հեռու է ձեզանից, մի՛ արտահայտուէք, շատերը լուռ իրենց հարազատների շիրիմներն են կարօտում: Եթէ պնդում էք, որ աշխարհն արդէն հասնում է զարգացուածութեան գագաթնակետին, մի՛ շարունակէք, այս յետամնաց աշխարհը 120000 հայի դարձրել է իր պարսպ վախտի խաղալիքը:

Այս ամենից յետոյ, երբ թւում է վիրաւոր թռչնակը պիտի վերջապէս տապալուի գետնին, նա նոր թափ է ուզում առնել, ուզում է կրկին ազատօրէն ճախրել ու վերևից նայել այս կեղծ աշխարհին, որը սակայն այնտեղից այնքա՛ն մաքուր է երևում:

Անհաւատալի է, բայց այո՛, ես դեռ ոյժ ունեմ պայքարելու, քանզի իմ Արցախը մեն-միայնակ ինձ է սպասում: Ես ուզում եմ վրէժ լուծել այս պիղծ աշխարհից, իմ տուն ու հայրենիք վերադառնալ եմ տենչում: Ես պիտի բարձրանամ մեր սեզ սարերը ու այնտեղից խրոխտ արտասանեմ այս՝ դեռևս թղթի վրա գրուած տողերը. «Իմ սէ՛ր Արցախ, դու կրկին իմն ես, քո գաւակներն այսուհետ էլ որք չեն. նրանք իրենց ծնողի տաքուկ գիրկ են վերադարձել»:

Ես հաւատում եմ՝ ամենամուգ ժամը արևածագից առաջ է լինում... ■

Ա.Յ.

Հայատառ այլալեզու ձեռագրերի շարքում կան կրօնական, պատմական, բանահիւսական, լեզուաբանական և մի շարք այլ առումներով գիտական մեծ արժէք ներկայացնող մատեաններ:

Այս իւրօրինակ նմոյշները ցուցադրուած են Մատենադարանի այլալեզու ձեռագրերի ցուցասրահում: ■

(Մատենադարան)

DE LA CRISE DES ÉLITES ARMÉNIENNES

par Tigran YEGAVIAN

Au sein d'un groupe ou d'une communauté, l'élite est l'ensemble des individus considérés comme les meilleurs, les plus dignes d'être choisis, les plus remarquables par leur qualité. Telle est la définition première de ce qu'est une élite. S'applique-t-elle au cas arménien?

À l'aune des bouleversements et des tragédies qui s'abattent en cascade sur le sol arménien et par ricochet dans les communautés de la diaspora, nous avons perdu de vue la notion d'élites à tous les niveaux de la vie publique: politique, intellectuelle, spirituelle....

Là où le sentiment de sursaut, de réveil national, de sens des responsabilités devait prédominer, nous assistons depuis bientôt quatre ans à une inexorable déliquescence. L'absence de remise en question, d'auto critique, la discorde, les divisions minent partout jusque dans les familles. Le niveau du personnel politique, toutes tendances confondues, a atteint une médiocrité abyssale. La société est accablée. Les coups s'accumulent, l'idée de se réveiller avec chaque matin l'annonce d'une nouvelle insupportable. Elle a perdu sa capacité de discernement; quand certains choisissent la fuite pour ne pas avoir à affronter le réel, d'autres préfèrent demeurer dans le déni. Le dernier épisode du Tavush et les justifications du Premier ministre dans son discours du 24 mai ne rassurent guère une opinion frappée d'atonie, qui ne trouve aucune réponse concrète dans la communication du chef de l'Etat.

Des défis existentiels à relever

Faut-il à chaque fois le répéter? L'Arménie ne peut compter que sur elle-même et ses propres ressources. L'axe panturquiste poursuit sa tactique du salami, en grignotant toujours plus de territoires arméniens et en rendant moins viable toute idée d'un État nation arménien souverain et maître de son destin. La Russie s'est, dans le contexte actuel, alignée sur Bakou, et continue de trouver des excuses à tous les agissements de l'Azerbaïdjan après le nettoyage ethnique de septembre dernier. Le gouvernement arménien cherche des alternatives pour former une nouvelle architecture de sécurité

encore trop bancal pour remplacer la trop forte dépendance économique et géostratégique vis-à-vis de Moscou. Pour couronner le tout, l'Union européenne, les Etats-Unis font savoir en filigrane qu'ils n'interviendront pas pour protéger l'Arménie si cette dernière est à nouveau agressée. Leur politique consiste en grande partie à encourager le départ des Russes en l'échange d'une humiliante aide humanitaire, à inciter les Arméniens à s'entendre avec les Turcs, leurs alliés dans la région, au prix du renoncement aux fondamentaux de la question arménienne. L'unique démocratie de la région peut se bercer d'illusions, cela ne changera pas grand-chose dans l'équilibre des forces.

Identifier les pays pourvoyeurs de sécurité, ou des partenaires potentiellement stratégiques, à l'image de la France et de l'Inde, en moindre mesure des Emirats Arabes Unis, de la Grèce et de l'Egypte, demeure une priorité. Mais aussi intense que soit cette coopération, elle ne palliera pas l'absence de pensée stratégique ni résoudra les problèmes existentiels que confronte l'Arménie.

À quoi devrait ressembler la feuille de route?

Dans ce contexte, l'Arménie ne peut pas se payer le luxe de la division. La dialectique mortifère et primitive qui divise la société entre «traîtres» et «patriotes», traduit en l'essence l'absence de culture étatique et de souveraineté. Reste la recherche d'un dénominateur commun. Que peut-il bien être si même la question de la mémoire du génocide de 1915 ne fait plus consensus?

La diaspora subit un effondrement cognitif. Ses élites ne sont pas structurées autour d'un projet. Elles répliquent à la petite échelle des communautés locales la polarisation d'une Arménie exsangue.

Les partis politiques dits traditionnels se sont transformés en coquille vide. Leur anachronisme entretient l'hypothèse d'une mort cérébrale et d'un repli communautaire accéléré. Dans cette optique, la quête de sens devient une préoccupation majeure pour la jeunesse qui ne se reconnaît pas dans des structures fossilisées que leurs aînés leur ont laissées en héritage.

L'Eglise n'a pas opéré sa mue après la sortie du soviétisme. Pour la plupart, sa mission consiste à ériger des bâtiments sans âmes, entretenir un discours nationaliste et un catéchisme dogmatique dans le meilleur des cas, ou bien sombrer dans la tentation du matérialisme et de la corruption des esprits.

Vidés souvent de toute essence spirituelle, les dirigeants de cette Église, que d'aucun confondent parfois à une multinationale, ont échoué à rapprocher les deux poumons du monde arménien pour >>>

LE COMITÉ DES NATIONS UNIES CONTRE LA TORTURE EXAMINE LE RAPPORT DE L'AZERBAÏDJAN ET PUBLIE SES OBSERVATIONS

Lors de sa 79e session tenue à Genève du 15 avril au 10 mai 2024, le Comité des Nations Unies contre la Torture (CAT) a examiné les rapports présentés par un nombre de pays dont l'Azerbaïdjan au titre de la Convention contre la torture et autres peines ou traitements cruels, inhumains ou dégradants.

Au cours de cette session, des représentants de plusieurs organisations de la société civile se sont entretenus avec les membres du CAT lors des séances d'information privées des ONG, qui ont eu lieu avant l'examen des rapports des États. Un grand nombre d'organisations de défense des droits humains ont également présenté des rapports sur les pays concernés.

En ce qui concerne l'Azerbaïdjan, des rapports sur les cas de torture contre les Arméniens ont été présentés par *International & Comparative Law Center* (regroupant *Center for Law and Justice* "Tatoyan Foundation, *Arbane Foundation* et *Union for Protection of the Interests and Rights of the Artsakh People*); *Armenian Bar Association*; *Center for Truth and Justice*; *Rerooted Archive*; *University Network for Human Rights*; ainsi qu'un rapport commun par *Protection of Rights without Borders NGO*, *Transparency International Anticorruption Center*, *Democracy Development Foundation*, *Helsinki Citizens' Assembly Vanadzor*, *Law Development Protection Foundation* et *International Partnership for Human Rights*.

À la fin de la session, le CAT a publié ses observations finales pour chaque rapport d'État partie examiné.

En ce qui concerne l'Azerbaïdjan, "le Comité s'est notamment déclaré profondément préoccupé par les allégations d'exécutions extrajudiciaires, de torture et de mauvais traitements infligés à des personnes d'origine ethnique ou nationale arménienne dans le contexte du conflit armé et des opérations anti-

DE LA CRISE DES ÉLITES ARMÉNIENNES

»»» une raison simple: il n'existe pas de pastorale digne de ce nom. Il n'existe pas de théologie contextuelle adaptée à la situation de l'Arménie en guerre, de la tragédie de l'Artsakh d'une part; et d'une théologie de l'exil, une réponse divine à la situation diasporique.

N'ayons pas peur de se l'avouer, depuis cent ans, la diaspora est partie pour durer en dépit de l'assimilation. Comment expliquer dès lors que ni l'Église arménienne, ni les partis politiques arméniens ne se désintéressent totalement, à quelques exceptions près, dans leurs programmes à ce réservoir démographique, intellectuel et tout économique que représente la diaspora?

On en vient à la feuille de route que devrait porter Mgr Bagrat si ce dernier réussit son pari périlleux. Rassembler les forces vives de la nation dans une perspective non pas nationaliste mais humaniste. Veiller à éviter toute confrontation frontale avec un pouvoir aux abois dont la gestion de crise l'empêche de se projeter dans un futur immédiat.

Changer de paradigme en renonçant au mensonge d'un discours faussement unitaire. La nation arménienne est divisée, la première tâche consiste à le reconnaître pour ériger un projet commun. Ce projet est censé aboutir à une prise de conscience salutaire. L'Arménie a un problème de ressources. Les ressources humaines ne suffisent pas, il existe des structures mais elles sont vidées de leur substance. Dans la diaspora ces ressources existent, certaines sont disponibles, mais il n'existe pas de structures pour les fédérer. Tel pourrait être le premier dénominateur commun, replacer l'humain au cœur de la dynamique de renouveau en ayant en tête que sans idéal de transcendance, l'entreprise sera vaine.

On l'aura compris, les hommes providentiels n'existent pas. Mais la somme des volontés réunies autour d'un idéal peuvent faire déplacer les montagnes. ■

D. Y.

27 mai 2024

(CIVILNET)

terroristes. Le Comité s'est par ailleurs déclaré préoccupé par les allégations selon lesquelles les défenseurs des droits de l'homme et les journalistes continuent d'être des victimes de harcèlement physique et judiciaire et, dans certains cas, sont soumis à la torture et à des mauvais traitements dans l'État partie. Plus généralement, il s'est déclaré préoccupé par le rétrécissement de l'espace civique en Azerbaïdjan et a rappelé qu'une société civile libre et dynamique était un élément clé de la prévention de la torture et des mauvais traitements." ■

LA LECTURE DU LIVRE «LES 40 JOURS DU MUSA DAGH»

par Garabed YELEGEN

Les 25, 26 et 27 avril 2024, au Théâtre de Saint Gervais, György Karsai et Philippe Macasdar nous ont lu des passages du livre de Franz Werfel «Les 40 jours du Musa Dagh». Le dernier jour, M. Jean Cordelle, co-président d'honneur de l'association France-Musa Dagh à Alfortville, a donné une conférence intitulée «Histoire de l'épopée du Musa Dagh / Ras El Mina, des Arméniens et des Marins». Il est venu de Paris pour cette conférence.

MM. Macasdar (à gauche) et Karsai (à droite)

Dans son livre, Franz Werfel a romancé la résistance des Arméniens, vivant paisiblement dans six villages du Musa Dagh, près d'Alexandrette (actuel Iskenderun en Turquie), contre l'armée turque en 1915.

C'est György Karsai qui a incité Philippe Macasdar à présenter le livre. M. Karsai avait bien senti l'importance d'un tel livre pour lui aussi. Philologue classique, auteur d'une quinzaine de livres, ancien professeur de l'Université ELTE Budapest et fils d'un rabbin, M. Karsai nous a rappelé que la résistance des Arméniens du Musa Dagh était un exemple pour le peuple juif dans les camps de concentration nazi. Le livre avait été interdit et brûlé par le régime hitlérien. Il avait été également interdit en Turquie.

Philippe Macasdar, descendant d'une famille arménienne de Turquie, est comédien et metteur en scène. Il a passé toute sa carrière dans le domaine artistique: pièces de théâtre, Comédie de Genève, directeur du Théâtre de Saint Gervais pendant 23 ans.

MM. Karsai et Macasdar nous ont lu passionnément pendant trois heures des passages du livre de Franz Werfel. Nous avons vécu avec eux la vie quotidienne des Arméniens du Musa Dagh. Comment les

villageois, plus de 5000 âmes, ont organisé la résistance face à l'armée ottomane en 1915 qui était venue les massacrer comme elle avait fait dans toute la Turquie quelques mois auparavant. MM. Karsai et Macasdar nous ont transmis la volonté et le sens d'organisation de résistance de quelques centaines de «fédaïs» face aux milliers de soldats turcs lourdement armés. Quelques dizaines de volontaires ont même contre-attaqué une nuit, en tuant plusieurs soldats et en capturant quelques-uns. Nous avons appris comment les femmes ont organisé les repas pour ces 5000 personnes. Le prêtre officiait la messe sainte les dimanches pour que la vie continue.

MM. Karsai et Macasdar nous ont fait vivre ces 40 jours de résistance selon Franz Werfel mais 53 selon certains témoins. Nous avons même découvert la vie sentimentale des héros, la contribution à la résistance des gamins de 14 ans.

N'ayant plus de munition, les Arméniens ont demandé l'aide des Français.

Nous avons écouté avec émotion des passages sur l'évacuation des Arméniens par les navires français. Le calme des combattants, leur sang-froid étaient impressionnants. Leurs leaders sont restés à terre jusqu'à la montée à bord du dernier Arménien.

Le dernier jour (27.04.2024), après la lecture du livre, les jeunes de l'UAS (Union Arménien de Suisse) ont organisé une réception avec des délicieux repas chauds et froids.

A la fin, M. Jean Cordelle nous a transmis avec enthousiasme et passion, la résistance des Arméniens. Son grand père, le Capitaine Jean Le Mée, jeune officier de la marine française à l'époque, avait participé à l'évacuation de la population du Musa Dagh. Dans un cahier de bord il avait noté minute par minute le déroulement de l'évacuation. En 2015, M. Jean Cordelle a découvert par hasard ce cahier quand il faisait une recherche généalogique sur sa famille. Depuis, M. Cordelle donne des conférences en France en se basant sur les documents et les photos de son grand père. Il est devenu un ami des Arméniens.

Dans une de ses conférences, il a rencontré M. Aram Kartun, qui lui a informé être le fils d'un des jeunes Arméniens qui ont participé à cette résistance et ont été sauvés par le grand père de M. Cordelle. Depuis, MM. Cordelle et Kartun sont devenus co-présidents d'honneur de l'association France-Musa Dagh.

AlpWebMaster
 WEBSITES FOR PROFESSIONALS
www.alpwebmaster.com

IT Solutions • Web & Logo Design • Web Development • Custom Admin Panel

info@alpwebmaster.com
 Rue de la Banque 3, CH-1700 Fribourg
 Tel: +41 58 580 0770
 Koryun 7 str., AM-0025 Yerevan
 Tel: +374 41 808 998

PREMAT S.A.

IMPORT & EXPORT

9, RUE DES ALPES

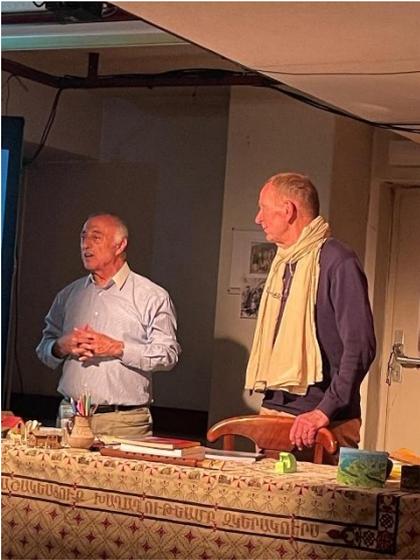
CH - 1201 GENEVE

TEL. 022 731 69 35

LA LECTURE DU LIVRE «LES 40 JOURS DU MUSA DAGH»

>>> M. Aram Kartun est venu de Nice pour participer à la conférence. Il a pris la parole et nous a raconté quelques témoignages de son père sur la bataille et la fraternité que les Arméniens du Musa Dagh ont tissée avec les marins français.

Après la première guerre mondiale, le Sandjak d'Alexandrette avait été intégrée au protectorat français du Levant. Les Arméniens de six villages ont pu retourner à leurs maisons.

MM. Kartun (à gauche) et Cordelle (à droite)

Selon M. Cordelle, en 1939, la France a honteusement cédé cette région à Mustafa Kemal Atatürk en espérant d'avoir sa neutralité. Pourtant, la région était majoritairement habitée par des Arabes. Il y avait aussi des Arméniens et des Grecs orthodoxes. Les Turcs étaient donc minoritaires. Suite à cette situation, les Arméniens de cinq villages ont de nouveau quitté leurs maisons, leurs terres à la recherche d'un lieu plus sûr et suivirent la France pour s'installer au Liban à Anjar. Par contre, les villageois de Vakıfköy n'ont pas voulu quitter leur terre. Le père d'Aram, Der Ghévont Kartunyan, était devenu le curé du village et y est resté avec ses fidèles. Aram est né à Vakıfköy.

Aujourd'hui, les habitants du dernier village arménien de Turquie (Vakıfköy), essayent de survivre dans des conditions difficiles, surtout après le séisme de 2023 qui a dévasté toute la région y compris les maisons de Vakıfköy. Une centaine d'Arméniens d'un certain âge y vivent encore selon M. Aram Kartun.

A noter aussi que la Fondation Armenia a participé au financement de ces trois jours de spectacle. La direction du Théâtre de Saint Gervais a attribué la recette des trois jours à l'UAS pour participer à un projet humanitaire en Arménie. ■

G.Y.

DANSE DE RÉSISTANCE "Nous sommes là! ..."

C'était le titre du spectacle que la Troupe de danse Sanahin nous a présenté le soir du 4 mai 2024 à la salle des fêtes de Troinex. Le Gala de Sanahin, un rendez-vous annuel très attendu par la communauté arménienne de Genève et les environs, avait accueilli un public nombreux et toujours aussi enthousiaste.

Sous la direction de Christina Galstian, Chouchane Agoudjian et Vahag Kalaidjian, la troupe de danse a enchanté le public par son programme varié, préparé avec beaucoup de soin. Divisés en groupes de débutants (initiation), de préados, d'ados et d'adultes (compagnie), les danseuses et danseurs ont su créer une ambiance magique pleine de couleurs.

"Hommage à Komitas", "Calligraphie", "Devant l'église de Tatev", "Sardarapat", "Les yeux arméniens" sont quelques-uns des titres évocateurs des danses que le public a accueillies avec de vifs applaudissements. Pour conclure, la danse "Final" au rythme effréné, réunissant tous les groupes d'âge, a fait vibrer la salle.

La soirée fut le couronnement d'une année de travail soutenu des danseuses et danseurs de la troupe, épaulée par leurs mamans et un groupe de personnes dévouées. Outre la direction artistique et les responsables du son et des lumières, un grand nombre d'intervenants, dont la liste impressionnante figurait dans le programme, ont contribué au succès de cette soirée. On pense notamment aux beaux costumes cousus à la main par des bénévoles, mettant en valeur le spectacle et les jeunes artistes, sans oublier les personnes présentes dans les coulisses pour assurer le bon déroulement du spectacle.

Après la partie artistique, la fête a continué en musique autour d'un riche buffet préparé avec amour par les parents des artistes. Merci à toute l'équipe et à l'année prochaine! ■

M.S.

ՈՒՐԿԵ՞ ՄԵԶԻ ԱՅՍՔԱՆ ԱՏԵԼՈՒԹԻՒՆ

Լիւսի ՏԵՕՔՄԵՃԵԱԼ

Օտարագգի մարդ մը իր մահէն ետք դեմ-յանդիման կը յայտնուի Գաբրիել հրեշտակապետին: Վերջինս մահացած մարդուն կեանքին պատմութիւնը աչքէ անցընելէ ետք զայն կ'ուղարկէ դժոխք: Հազիւ ոտքը ներս նետած, մարդը կը տեսնէ կրակի վրայ դրուած մեծ կաթսաներ, իւրաքանչիւրին վրայ գրուած ազգերու անուններ: Ամէն մէկ կաթսայի կողքը կայ փոքր սատանայ պաշտօնեայ՝ ձեռքին եռաժանին: Փորձելով պատկերացում մը կազմել եղելութեան մասին, դռնապանին հարց կու տայ կաթսաներուն եւ սատանայ պաշտօնեային կապին մասին: Կաթսաներուն մէջ եռացող ջուրին մէջ կը գտնուին դժոխքի բաժին դարձած՝ այդ ազգին պատկանող անհատները, որոնք եթէ փորձեն դուրս գալ կաթսայէն, հսկիչ սատանան իր եռաժանիով զանոնք վերստին ներս կը հրէ: Մարդուն ուշադրութիւնը կը գրաւէ վրան «Հայ» գրուած կաթսան, որ չունի հսկիչ սատանայ: Դժգոհանքով կը բողբոքէ այդ խտրականութեան համար, որով հայերը հնարաւորութիւն ունին չհսկուող կաթսայէն դուրս գալու: Դռնապանը մարդը կը հանգստացնէ՝ ըսելով, թէ հայերը հսկիչ պահակ չունին, քանի որ կաթսային մէջ գտնուողները վար կը քաշեն փախչիլ ու ազատիլ փորձող իրենց ազգակիցը:

Հայ հանրութեան մէջ պատմուող այս անեկդող խորքին մէջ ծիծաղելի ըլլալէ աւելի՝ ցաւալի է, եւ դժբախտաբար, իրականութեան հետ մեծ աղերս ունի: Պատմութեան մէջ բազմաթիւ են հայի ձեռքով հայուն հասած վնասները, հաւանաբար նոյնքան՝ ինչքան մեզի վնասած են մեր թշնամիները: Թերեւս աւելի ճիշդ պիտի ըլլայ ըսել, որ մեր թշնամիները յաջողած են մեզի ամենազօրաւոր հարուածները տալ, որովհետեւ շօշափած են մեր՝ իրարու հանդէպ անհանդուրժողականութիւնը:

Խօսելով անհանդուրժողականութեան մասին, անկարելի է չանդրադառնալ վերջին տարիներուն այդ պիտի ամենացայտուն դրսեւորման եւ չարտցաւիլ ի տես այդ փաստին: Արցախեան 44-օրեայ պատերազմը մեր արդի պատմութեան ամենէն չարաբաստիկ, անկիւնադարձային էջերէն մէկն եղաւ, 1999 թուականի Հոկտեմբեր 27-ին պետութիւնը զխատելու ոճիրին առջնութիւնը: Պատերազմին ողբերգական աւարտը հիմք հանդիսացաւ, որ Հայաստանի Հանրապետութեան իշխանութիւն-ընդդիմութիւն եւ անոնց համակիր հայորդիներուն միջեւ արդէն գոյութիւն ունեցող վիճակ խորանայ: Ու սկսան ինչէլ դաւաճանութեան ամենասուր մեղադրանքները, ատելութեան ամենաստոր արտայայտութիւնները:

Ես չեմ հաւատար, թէ ոեւէ ղեկավար կը փափաքի իր մղած պայքարը պարտուիլ: Բացարձակապէս ոչ ոք կը փափաքի «պարտուած ղեկավար»ի տիտղոսը կրել, ուր մնաց՝ «դաւաճան»ի խարանով պսակուիլ: Ոչ ոք «կը խաղայ» պարտուելու համար: Մենք 2020-ին մտանք «խաղ»ի մը մէջ, որ հաստատ չէինք ուզեր պարտուիլ, այն ալ այդ ձեւով: Չկայ առաջնորդ մը, որ ուզէ իր բանակին եւ քաղաքացիական հասարա-

կութեան շարքերէն այդքան զոհ տալ ու հողային տարածքներ կորսնցնել, թէեւ զոհերն ու կորուստները անխուսափելի են վերջաւորութեան պատերազմը «յաղթած կողմ» յայտարարուածին համար նոյնիսկ: Այո՛, մեզ ներքաշեցին պատերազմի մէջ, բայց ինչ-ինչ պատճառներով՝ պարտուեցանք: Անհերթթութիւն է այդ պատճառները մէկ հոգիի վրայ բարդելը: Փաստօրէն մենք երկու ճակատի վրայ պարտուեցանք. թէ՛ թշնամիին եւ թէ՛ մեր սեփական ազգին դէմ: Այն օրէն սկիզբ առած ատելութիւնը մեզ որպէս ազգ տկարացուց, կործանեց... Եւ տայ Աստուած՝ ոչ-անդառնալի չափով:

Եւ այսօր մենք իրարու դէմ այնքան թշնամանքով, այնքան ատելութեամբ տրամադրուած ենք, որ մեր Հայրենիքի՝ Հայաստանի Հանրապետութեան շուրջ սաւառնող, մեր ինքնիշխանութեան եւ անկախութեան սպառնացող վտանգները մէկ կողմ թողած, զբաղուած ենք զիրար անպատուելով, ի չիք դարձնելով Գեորգ Էմիլի «Չգոյ խօսիր Հայաստանում» քերթուածին մէջ արտայայտուած միտքը, ուր բաժան-բաժան, անմիաբան, գատուա՛ծ, հատուա՛ծ հայը մի է երբ կը սպառնայ թշնամին:

Ո՛չ, մենք նոյնիսկ թշնամիին դէմ չենք միաւորուած հիմա: Մեր համագային սուգին մէջ ալ չենք միաւորուած: Գիտենք նոյնիսկ պղծել մեր նահատակներուն յիշատակը: Գիտենք հային մահը ցանկալ, հային երեխաներն ու գալիք սերունդները անիծել, եղբայրասպանութիւն բեմադրել ու քաջալերել: Գիտենք հաւատալ թշնամիին տարածած հակահայկական քարոզչութեան եւ անհաւատի կասկածանքով մօտենալ մեր բարօրութեան միտող իւրաքանչիւր քայլի: Գիտենք ներքին թշնամիներ փնտռել, մեր պետականութիւնը խաթարող հազարամէկ կեղծիք յօրինել, սուտեր տարածել, գիտենք հայն ու Հայաստանը նուաստացնել, մեր միայն սեւ կողմերը մատնացոյց ընել... Ահա՛ այսպիսի չարութեամբ լեցուած ժողովուրդ մը դարձած ենք:

Մեր ազգին պառակտումը ո՛վ պիտի կասեցնէ, անմիաբան գաւակները ո՛վ պիտի միացնէ, ո՛վ պիտի հաշտեցնէ, ո՛վ ատելութեան ու թշնամանքի խօսքին վերջ տալու կոչեր պիտի ուղղէ: Այդ պէտք է կատարեր հոգեւոր կառոյցը՝ Հայ Եկեղեցին, որ, >>>

ՅԱԲԵՐԺԻ ՃԱՄԲՈՒ ԽՈՉԸՆԴՈՏԸ

Բագրատ ԵՄԴԻԳԵԱՆ

Եթե ուշիմ սերտենք հայոց պատմութիւնը, զարմանքով կը նկատենք Յայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մերթ դրական եւ մերթ ալ բացասական դերակատարութիւնը դարերու ընթացքին: Ունեցանք հոգեւոր առաջնորդներ, որոնք փակ դռներու ետին կատարած սակարկութիւններով Անի քաղաքի բանալիները յանձնեցին թշնամիին, պատճառ դառնալով բիւրաւոր հայոց տարագրութեան:

Արեւմտեան Յայաստանի հայկական գաղութները շատեր հիմնուած են Անիի այդ կործանման հետեւանքով:

Այդ պատմութեան մէջ կը տեսնենք նաեւ դրական բազում երեւոյթներ: Յստակ իրողութիւն է, որ պետականութեան բացակայած բոլոր ժամանակներուն եկեղեցին հանդիսացաւ հայ ժողովուրդը միատարր պահելու գլխաւոր գործօնը:

Հաւատքի դաշտը ունի իր յատուկ արտացոլումը: Նախ եւ առաջ ան ի հիմանէ պահպանողական է: Արգելք է յառաջդիմութեան: Իսկ ազատ միտքը ինքնաբերաբար յեղափոխական է: Ան կ'ուզէ ամէն կերպ յաղթահարել զարգացումներու դիմաց գոյացող բոլոր յատկանիշները: Եթէ այս ընդհանուր ընկալումին մէջ փորձենք տեղադրել հայ եկեղեցին իր առանձնայատկութիւններով, այս պահուն ալ ունինք հրաշալի օրինակներ:

Վազգէն Ա. Ամենայն Յայոց Կաթողիկոսը առհասարակ կրօնքի վերաբերեալ ամէն ինչի ծանր հաւածանքներու ենթարկուած շրջանի մը ընթացքին յաջողեցաւ այդ փոթորիկէն զերծ պահել իր նախագահած աթոռը:

Վազգէն Կաթողիկոսի գաղտնիքը շատ պարզ է: Ան մերժեց փարթամ հիւրանոցներու սեղանները, մերժեց Պենթի մէջ ճամբորդելով պատուի արժանանալու սնամէջ ցնորամտութիւնը եւ ապրեցաւ վանականի համեստութեամբ: Այդ համեստութիւնով փայլեցաւ իր վարկը, երբ յաջորդները փարթամ չտեսութեան մէջ օրըստօրէ վարկազրկուեցան:

Եկեղեցիի բարքը ցոլացնողը եկեղեցականի վարքն է: Այսօր երբ անընդունելի կը գտնենք Գարեգին Բ. Կաթողիկոսի Սարդարապատի միջոցառումներու մասնակցութեան արգելք ըլլալու երեւոյթը, պարտինք յիշել այն պատկերը, երբ Միքայէլ Արք. Աջապահեան կոպիտ կերպով եկեղեցիէն դուրս հանել կ'ուզէր երկրի օրինական վարչապետը:

ՈՒՐԿԷ՞ ՄԵՉԻ ԱՅՍՔԱՆ ԱՏԵԼՈՒԹԻՒՆ

»»» դժբախտաբար, չէ յաջողած ազգի բոլոր զաւակներուն հետ նոյն հեռաւորութիւնը պահել: Յայ Եկեղեցին է որ պիտի իր հայրական հովանին սփռէր եւ միաւորող համազգային դերակատարութիւն ունենար:

Լեռ Կամսար իր «Հալոցք» վերնագիրով գրութեան մէջ կ'ըսէ. «Օտար պետութիւնները երբ պատերազմում են իրար դէմ, վերջ ի վերջոյ հաշտութեան պայմանագիր են կնքում: Բայց հայ ցեղի այս բաժան մասերը մի րոպէ զինադադար անգամ չեն կնքում: Այն ատելութեամբ, որով ատում են Յայաստանի այս կուսակցութիւնները իրար, եթէ թշնամու դէմ դուրս գային, նրանց դէմ ոչ թուրք, ոչ պարսիկ, ոչ բուլշեւիկ կը դիմանային...»:

Մեր թշնամիները պիտի չքանան, բայց պէտք է անոնց դէմ դնել Սարդարապատի՝ հոգեբանութեամբ: Սարդարապատը հայութեան համար մահու-կենաց պայքար էր, որ իրաւացիօրէն դարձաւ խորհրդանիշ համաժողովրդային կամքի, միասնականութեան ու վճռականութեան: Ի սպառ վերանալու սպառնալիքը օրին զօրաշարժի ենթարկեց ամբողջ ազգը: Մեր ժողովուրդն ու երկիրը դատապարտուած են ունենալու Նոր Սարդարապատներ, սակայն անիրատեսութիւնը, կեղծիքը, թշնամանքը, յուսահատութիւնը կ'արգելակեն մեր գործունակութիւնը եւ կը դառնան աղէտ մեր ազգին ու պետութեան համար: Կոտորածի ենթարկուած, տարագրուած, հիւժած ազգը Ցեղապանութենէն միայն երեք տարի ետք եթէ կրցաւ միասնականօրէն ոտքի կանգնիլ, հիմա ալ կրնայ, միայն թէ պիտի հաւատայ, որ *իր հայ եղբայրը իր թշնամին չէ՛:* ■

L.S.

(Գեղարդ)

Այդ օր նման արարքի դէմ անփոյթ գտնուողները այսօր ինչպէ՞ս կը յանդգնին կատարուածին դէմ ձայն բարձրացնելու:

Երբ ազգային գիտակցութիւնը կը բացակայի հոգեւոր վերնախաւէն, իւրաքանչիւրս պարտաւոր ենք ալ աւելի զգօն ըլլալու համայն հայութեան դէմ լարուած ծուղակի հանդէպ:

Հայաստանի Հանրապետութեան հետզհետէ բարգաւաճ ու զարգացած երկրի մը վերածուելու հաւանականութիւնը միայն երկրէ ներս խռովութիւն տարածելով կարելի է չեզոքացնել:

Ինչպէս ըսինք գրութեան մուտքին հայ ժողովուրդը առաջին անգամ չէ, որ կ'ենթարկուի նման դաւադրութիւններու: Կը յաղթահարենք այս մէկն ալ եւ պատմութեան հաստափոր գիրքին կը թողունք մերօրեայ դաւաճաններու ամօթալի անունները:

Պատմութիւն մը կայ մեր դիմաց, որմէ կը քաղենք չար ու բարի օրինակներ եւ կը շարունակենք մեր յաւերժ ճամբորդութիւնը: ■

(Ակօս)

LIBERTÉ!!!

par Philippe DERSARKISSIAN

Allez, à chaud, une question simple: Citez trois noms d'Arméniens illustres qui vous viennent à l'esprit, là, maintenant...

Bon, pour moi-même, et dans l'ordre chronologique inversé: Aznavour, Machtots, Saint Grégoire l'Illuminateur.

Un jour de septembre 1973 mon père m'annonça souriant «je t'ai inscrit à l'école arménienne».

Je crois avoir ressenti à l'époque que c'était «trop souriant» et un peu «mal vendu» de la part de mon père.

Un peu comme les parents qui accompagnent la toute première fois leur enfant à l'école en lui expliquant que «c'est l'école, que c'est nouveau, et qu'il ne faut pas avoir peur».

Et puis, pour le gamin que j'étais, c'était surtout et malheureusement, une étude de quelques heures en plus, et en plus de l'école traditionnelle: Je sacrifiais mes mercredis de repos scolaire, sur l'autel de Machtots!

Les pavés de la découverte ne sont jamais lisses mais le chemin en vaut la peine.

J'y allais à reculons à cette école, puis en trainant des pieds, et ensuite avec plaisir à cette «école arménienne» dont les cours étaient dispensés par notre prêtre et comme je le remercie aujourd'hui, et aussi Mesrop Machtots (ses dates 362-440): Son alphabet apparait en 405 juste au moment crucial (c'est le cas de le dire!) de la traduction de la Bible pour convertir l'Arménie au christianisme et propager la foi.

Machtots, qui était alors moine, s'était attelé à cette tâche avec son disciple Isaac et le roi Vram Chapouh, aussi Koryun, l'un des disciples les plus proches de Machtots, son traducteur (traduction du grec et syriaque en arménien) et son biographe.

Koryun forma également une génération de scribes et de traducteurs car à cette époque les Arméniens utilisaient des alphabets comme le grec, le syriaque ou le perse, mais la langue parlée retranscrite dans un alphabet étranger reproduit très mal ou trop approximativement le son de nos mots, d'où le principe et le génie de Machtots de créer un alphabet de 36 lettres c'est-à-dire: 28 consonnes et 8 voyelles + 3 autres lettres ajoutées plus tard, le «o» le «f» et le «ev ou yev» sur le principe suivant: «une lettre pour un son» et donc aucune de ses lettres n'a un double usage. Ainsi la prononciation de la langue parlée était retranscrite très exactement.

Cet alphabet est le creuset qui a permis de faire de l'Arménie une nation libre, de préserver notre langue, d'enrichir notre culture et pour nous tous, Arméniens: d'exister encore et toujours, bien au-delà des incultes

Azéris qui détruisent aujourd'hui encore nos églises et nos lieux saints en Artsakh en songeant à annihiler tout ce qui nous construit, comme notre foi, notre culture, nos légendes, notre mythologie, notre épopée: Notre Liberté.

Au nom de tout cela, je vous invite donc à visiter un site idéal et imposant et surtout, récent. Il est situé dans le village d'Artashavan (31 kms d'Erevan - 40 minutes en voiture).

Le monument de l'alphabet arménien qui célèbre le 1'600ème anniversaire de notre alphabet et qui fut inauguré en 2005. Ce site est l'œuvre de l'architecte Jim Torossyan.

(© Edgar Keshishian, Creative Commons)

Vous pourrez contempler des sculptures en tuf et ses nuances chromatiques de rouge, de jaune, de brun, disposées en arc de cercle, chaque lettre faisant 1,5 mètre sur des bases de motifs floraux, animalier ou géométrique.

La statue de bronze de Machtots de 5 mètres apparaît entourée de 4 colonnes qui symbolisent les 4 évangélistes avec l'un de ses disciples, Koryun sans doute, tenant un parchemin avec les premiers mots de la Bible en arménien.

Au-delà de ce monument vous pourrez admirer une splendide chaîne montagneuse dont le point culminant est le mont Aragats. Ajoutez à cela et pour une sortie d'une journée, une petite randonnée, dans une splendide nature environnante intacte et préservée.

Photographes, ici encore vous pourrez jouer de votre imagination entre ces sculptures assez atypiques et cette nature sublime...

... Cette nature sublime vous la retrouverez ensuite sur la route qui mène à Tatev, déjà évoqué dans nos colonnes, en un lieu superbe dont je vais vous conter la légende.

LIBERTÉ!!!

>>> Pour échapper à un envahisseur qui tomba immédiatement sous son charme, une très belle jeune fille préféra s'échapper. De nombreux prétendants fascinés par cette jeune beauté avaient déjà été éconduits.

Le conquérant, très épris, voulut en faire son épouse. Mais la belle ne l'entendait pas ainsi et fit le choix de la liberté au lieu de la contrainte, plutôt l'indépendance que la soumission.

Alors elle s'enfuit dans la montagne cherchant vainement un refuge où se cacher alors que les hommes du conquérant étaient à ses trousses...ils la poursuivirent sans relâche et la localisèrent enfin. Elle courut dans la rivière, jusqu'à se retrouver au bord d'un piton rocheux assez haut et dans un acte désespéré et d'ultime courage, elle sauta, et comme éclairée par la grâce un miracle se produisit: sa large robe devint cascade et cette eau pure devint les larmes de Shaki puisque c'était son nom, une chute d'eau qui symbolise le désir d'une jeune femme qui préféra la mort à la servitude.

Sa liberté.

Nous nous y sommes rendus en voiture et j'avoue humblement que nous avons découvert la chute de Shaki comme Shaki la découvrit, elle-même, dans la légende.

Me fiant à mon GPS étant donné le peu de crédibilité que me donne mon sens de l'orientation, je suivis ce que cet appareil m'indiquait, et donc «il» me demandait de prendre la première route à droite ... Je m'exécute, me retrouve sur un chemin carrossable, puis ... Un peu moins «carrossable», pour me retrouver en pleine nature avec un GPS qui m'annonçait fièrement: «vous êtes arrivé». Certes, mais où ??? Pas de chute, quelques arbres...Et un pré et Naira qui avait plutôt envie d'en rire.

Nous descendons de notre véhicule et, au loin, nous voyons une rivière qui devenait plus large à 200 mètres de nous, nous décidons de la suivre pour arriver en aplomb, et parvenir juste au bord de ce piton rocheux, juste à l'endroit où la pauvre Shaki préféra un saut dans le néant. Me concernant, mon choix fut de retourner à mon véhicule sous le rire de ma femme.

LA SUISSE DÉPLOIE DES SPÉCIALISTES DU CORPS SUISSE D'AIDE HUMANITAIRE DANS LES ZONES DÉVASTÉES PAR LES INONDATIONS

Au début du mois de juin, des pluies importantes ont provoqué des inondations qui ont engendré des pertes humaines et matérielles considérables dans plusieurs localités du nord de l'Arménie. Plus de 400 personnes ont dû être évacuées. De nombreuses infrastructures sont endommagées ou détruites, en particulier des routes et des ponts, ainsi que des conduites de gaz et d'eau. Dans certains villages, des bâtiments se sont effondrés et la boue et l'eau sont montées à près de deux mètres. Face à l'ampleur de la catastrophe, les autorités arméniennes ont demandé de l'aide à travers le mécanisme de protection civile de l'Union européenne (EUCPM), en particulier pour des ingénieurs civils.

La Suisse a immédiatement répondu en proposant une aide en ce sens. Après l'acceptation et l'intérêt exprimé par les autorités arméniennes, la Direction du développement et de la coopération (DDC) a déployé des membres du Corps suisse d'aide humanitaire (CSA). Composée de sept personnes, l'équipe comprend des ingénieurs et techniciens en statique, qui ont soutenu les autorités arméniennes sur place dans l'évaluation de la solidité des ponts et autres infrastructures endommagées.

Déjà active dans le pays et dans le Caucase du Sud, la DDC prévoit jusqu'à 500 000 francs pour soutenir la réponse d'urgence dans les zones sinistrées qui figurent aussi parmi les plus défavorisées du pays. ■

Source: DFAE

Et moi-même de lui rétorquer pour ma défense: «Bon, on l'aura découverte aussi depuis en haut cette chute! Maintenant allons en bas!». Merci la techno!

Cette fascinante cascade de Shaki est vraiment un incontournable sur la route de Tatev, une belle chute d'une hauteur de 18 mètres proche de la ville de Sisian et surtout très impressionnante par sa largeur qui est variable en fonction du débit de la rivière. Depuis le village de Shaki, vous trouverez des sentiers de randonnées menant à la cascade. Une multitude de grottes dont certaines ont une importance archéologique (découverte d'outils en pierre, de poteries.) aussi avec des inscriptions en arménien et en grec et encore d'autres grottes de lave formées par le refroidissement du magma.

Nous sommes dans la province de Syunik proche de Goris. Juste avant l'expérience du téléphérique de Tatev, l'un des plus beaux endroits d'Arménie.

Et avec un GPS: c'est encore plus festif et imprévu! ■

Ph. D.

ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱ ... «ՉԿԱՅ ՔԵՉ ՆՄԱՆ»

Ալին ՊՁՏԻԿԵԱՆ ՇԻՐԱՃԵԱԼ

Հայ ժողովուրդի գեղարուեստին մեջ, 17րդ դարեն սկսեալ հանդես կու գան նոր տեսակի կատարողներ՝ աշուղներ:

Աշուղը կը հանդիսանայ երգի մը թե՛ բառերուն եւ թե՛ եղանակին հեղինակը: Ան օժտուած կ'ըլլայ հաճելի ձայնով եւ նուագելու ունակութեամբ:

18րդ դարու հայ աշուղական արուեստի բնագաւառի մէջ կը յայտնուի մեծ աստղ մը՝ Սայաթ Նովան, որ իր բանաստեղծական հանճարին ուժով հայ ժողովրդական աշուղական երգը կը հասցնէ համաշխարհային բարձրագոյն աստիճանին:

Սայաթ Նովա, աւագանի անունով Յարութիւն Սայաթեան, ծնած է Թիֆլիս Յունիս 14, 1712ին: Իր աշուղական կեղծանունը պահլաւերէն կը նշանակէ երգի որսորդ: Սայաթ կը նշանակէ որսորդ, իսկ Նովա՝ երգ:

Ան մանկութիւնն ու պատանեկութիւնը անցուցած է Թիֆլիս: 12 տարեկանին կը մտնէ արհեստի աշխարհ եւ կը սորվի ջուլիակութիւն, ապա կ'ամուսնանայ լոռեցի Մարմար անունով երիտասարդուհիի մը հետ եւ անոնք կ'ունենան չորս զաւակներ՝ Մելիքսէթ, Օհան, Սառա եւ Մարիամ:

30 տարեկանին, Սայաթ Նովա արդէն հռչակաւոր աշուղ-բանաստեղծ էր Կովկասի մէջ: Կը սկսի ճամբորդել հեռաւոր երկիրներ, մինչեւ՝ Յնդկաստան: Ան 15 տարի կը մնայ Վրաստանի պալատին մէջ, հմայելով բոլորը իր ստեղծագործութիւններով, որոնց սիրոյ գլխաւոր աղբիւրը Աննա իշխանուհին կը թուի ըլլալ:

Սայաթ Նովա եղած է սքանչելի քամանչա նուագող մը եւ մանաւանդ իր քաղցր ձայնով դարձած է Վրաստանի Յերակլ Բ. թագաւորի ընտրեալն ու փնտռուածը, պալատին մէջ տեղի ունեցած խրախճանքներուն համար: Ան կը դառնայ թագաւորին մտերիմը, նոյնիսկ խորհրդականը, բայց ան այդ պալատին կամարներու տակ սիրային խորհրդաւոր մեծ տրամ մը կ'ապրի:

ՍԻՐՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒԼԸ

Աննան, Վրաստանի Յերակլ Բ. թագաւորին քոյրն էր, որ ամուսնացած էր Կեդրկ Օրբելի իշխանին հետ: Ըստ երեւոյթին, Աննան եւս անտարբեր չէ եղած Սայաթ Նովայի նկատմամբ:

Կը պատմուի, թէ Յերակլ Բ. թագաւորը կասկածելով այս սիրոյ պատմութենէն, կ'որոշէ արտաքսել Սայաթ Նովան իր պալատէն 1765ին:

Վրաց թագաւորի հրամանով, Սայաթ Նովա կը դառնայ Կախէթ գիւղի ծխատերը՝ Ստեփան քահանան: Կնոջը մահէն ետք, զաւակները ձգած կը քաշուի Հաղբատի վանքը եւ հոն կ'ապրի իբրեւ կուսակրօն աբեղայ: Ան կ'ընէ:

Բրինձ էի, գարի լինելն ինչի՞ս էր պետք:
Ես աղանի, լորի լինելն ինչի՞ս էր պետք:
Աշխարհական էի քահանայանալն ինչի՞ս էր պետք:
Մի հարցնող լինի աբեղայ դառնալն ինչի՞ս էր պետք:

Վանականի իր հանգամանքով ալ սակայն, չի կրնար զսպել իր աշխարհական ապրումները եւ մանաւանդ իր սէրը քամանչային հանդէպ:

Սայաթ Նովայի գերեզմանը

ՎԱԽՃԱՆԸ

1795ին, աղա Մահմետ խան Ղաճարի արշաւանքի օրերուն, կը զոհուի եւ կը թաղուի Թիֆլիսի Սուրբ Գեորգ եկեղեցիի բակը:

«Սայաթ Նովան մինչեւ հիմա կախարդել է ինձ եւ չեմ կարող ելնել երեւակայական դիւթանքից», ըսած է Աւետիք Իսահակեան:

Մարդկային իրաւունքներու պաշտպան մեծ արուեստագետ Սայաթ Նովան ախոյեան եղած է հաւասարութեան եւ պայքարած է դասակարգային խտրականութեան դէմ: Ան նկրտականը արհամարհելով, նուիրուած է սիրոյ եւ մարդկային սրբութիւններուն: Մեզի հասած է իրմէ աւելի քան 230 երգ: Անոր խօսքերը ժողովրդային առածներու վերածուած են. մանաւանդ խիստ քննադատութիւնները՝ ժողովուրդը կողոպտող կեղեքիչներուն հասցէին: Ճիշդ է որ կեանքը սիրած է, բայց եղած է ժուժկալ, հեռու գոտիկութենէ եւ ֆիզիքական հաճոյքները սանձարձակ երգելէ:

Յովհաննէս Թումանեան «վիթխարի» որակումով բնորոշած է Սայաթ Նովայի արուեստը, ըսելով. «Մի ամբողջ ժողովուրդի պարծանքն է Սայաթ Նովան, անմաշ ու անմահ: Ով նրան լսեց, ով նրան սիրեց, էլ չի դադարի սիրելուց»:

Սայաթ Նովա հայ աշուղական երգը հասցուց միջազգային բարձրութեան: Ի գուր չէ որ ռուս նշանաւոր բանաստեղծ գրող Վալերի Պրոսսով ըսած է. «Նովայի պէս բանաստեղծով մը կարող է հպարտանալ եւ պետք է հպարտանայ ամբողջ ժողովուրդ մը»:

(ԱՍՊԱՐԵՉ)

LES RÉFUGIÉS DU KARABAKH FONT FACE À DE NOUVELLES RÉALITÉS

par Bence X. SZECHENYI, Ella CHAKARIAN

À certains égards, Caldwell, dans l'Idaho, rappelle à Shushanik Hayriyan Signagh, son village du Haut-Karabakh. Les champs ouverts et le ciel dégagé rappellent les paysages de la ferme familiale, à quelque 6 000 kilomètres de là. Mme Hayriyan a été nommée d'après les hauts plateaux de Shusha (ndlr: Shoushi) où ses parents se sont rencontrés, une ville désormais sous contrôle azérbaidjanais à la suite de la deuxième guerre du Nagorno-Karabakh.

Parmi les plus de 100 000 Arméniens du Karabakh contraints de fuir vers l'Arménie en septembre dernier, Mme Hayriyan fait partie des milliers de personnes qui ont réussi à émigrer. Tout en poursuivant des études supérieures aux États-Unis, elle s'efforce de ne pas être pessimiste quant à l'avenir de son pays d'origine. Elle pense que la possibilité pour sa famille de retourner dans sa patrie est faible, mais elle ne le dira jamais à ses parents. Ils rêvent toujours que tout redeviendra comme avant la guerre.

(Photo : capture d'écran)

"Je sais que c'est un grand stress pour lui [son père] parce qu'il a tout construit, son entreprise, ses maisons, tous ces biens et tout le reste", a déclaré Mme Hayriyan. "En une semaine, on perd tout. Il n'est pas facile d'en parler car les gens sont en état de choc.

La Cour Internationale de Justice des Nations Unies a statué que l'Azerbaïdjan devait permettre aux réfugiés de rentrer chez eux s'ils le souhaitent. Alors que les autorités arméniennes et azérbaidjanaises, ainsi que les institutions internationales, reconnaissent le droit au retour, 80 % des réfugiés arméniens n'y croient pas selon Gegham Stepanyan, qui a été médiateur pour les droits de l'homme dans la République de facto du Haut-Karabakh, qui a cessé d'exister à la fin de l'année 2023.

M. Stepanyan a ajouté que si la principale source d'espoir pour les réfugiés est la possibilité de rentrer chez eux, le sentiment de sécurité nécessaire pour le

faire semble lointain pour beaucoup d'entre eux. Les réfugiés sont donc actuellement confrontés à des options déroutantes: ils peuvent soit rester en Arménie, où pour beaucoup d'entre-eux il s'est avéré difficile de s'adapter à un nouvel environnement, ou ils peuvent migrer plus loin, ce qui fermera probablement la porte à toute possibilité de retour.

La vie en Arménie a été une adaptation difficile pour les réfugiés. M. Stepanyan a déclaré que, bien qu'ils soient d'origine arménienne, les réfugiés du Karabakh comme lui ont "des particularités culturelles différentes, par exemple, notre dialecte, notre cuisine".

Siranush Sahakyan, avocate défenseuse des droits de l'homme basé à Erevan, qui travaille avec les réfugiés, a déclaré que l'idée de retourner au Karabakh semble impossible pour beaucoup en raison du "problème de sécurité". Ces craintes sont enracinées dans les "souvenirs des années 90", encore vifs, des atrocités commises pendant la première guerre du Karabakh. Pour permettre leur retour, les réfugiés veulent des garanties de sécurité complètes, y compris une "présence internationale, et pas seulement des soldats de la paix, mais aussi l'ouverture des opérations sur le terrain de la part des organisations de défense des droits de l'homme", a déclaré Mme Sahakyan. Ils souhaitent également bénéficier d'une autonomie pour gérer leurs propres affaires locales, y compris la possibilité de maintenir des communautés "principalement peuplées d'Arméniens", a ajouté Mme Sahakyan.

L'Arménie était la destination naturelle des réfugiés du Karabakh, mais de nombreux nouveaux arrivants, en particulier ceux dont aucun membre de la famille ne vivait auparavant en Arménie, ont eu des difficultés financières, confrontés à un système de soutien inadéquat, à des possibilités d'emploi minimales et à des loyers exagérés. Un grand nombre d'entre eux sont devenus pauvres et itinérants.

Le budget de l'État est à bout de souffle et ne peut couvrir les besoins des réfugiés, affirment certains travailleurs humanitaires. "Les réfugiés ne peuvent actuellement compter que sur les ONG et les acteurs non étatiques", a déclaré Sirina Hajjar-Bakunts, une travailleuse humanitaire de l'organisation *All For Armenia*.

De nombreux réfugiés ont été attirés par la capitale arménienne, Erevan, mais c'est peut-être là qu'ils ont le plus de mal à s'intégrer. Les emplois ne sont pas nombreux et le coût de la vie est plus élevé que dans d'autres régions du pays. Le taux de chômage en Arménie est de 12 % et plus d'un quart de la population vit en dessous du seuil de pauvreté.

CAMPAGNES DE L'AZERBAÏDJAN SUR LE PATRIMOINE ARMÉNIEN

«Conformément à son programme agressif et expansionniste anti-arménien, l'Azerbaïdjan poursuit sa propagande en diffusant de fausses informations», a déclaré la Fondation scientifique et analytique «Geghard» dans un communiqué. La Fondation ajoute que depuis des années, Bakou cherche à démontrer que la ville d'Erevan, vieille de plus de 2800 ans, est "azerbaïdjanaise" en consacrant des efforts et des ressources considérables. Une autre cible de l'Azerbaïdjan est l'un des plus anciens quartiers d'Erevan, Kond. Les Azerbaïdjanais désignent le quartier de Kond par le nom modifié de "Tapabashi". De tels efforts de propagande en Azerbaïdjan ne sont pas sans précédent et se répètent régulièrement.

(© Stamboltsyan - Armenian Wikipedia)

"Le 7 juillet 2022, des "personnalités culturelles et publiques" azerbaïdjanaises ont lancé un appel à Audrey Azoulay, directrice générale de l'Organisation des Nations Unies pour l'Éducation, la Science et la Culture (UNESCO), l'exhortant à empêcher la "destruction du patrimoine historique et culturel azerbaïdjanais" à Erevan.

"Le 7 mai 2024, l'Azerbaïdjan, cette fois au nom d'organisations non gouvernementales, a lancé un appel à la directrice générale de l'UNESCO, Audrey Azoulay, demandant la préservation de Kond. Parmi les signataires figuraient des organisations telles que la "Communauté de l'Azerbaïdjan occidental", la "Propagande du patrimoine culturel d'Erevan", l'Union Zangezour et d'autres ONG, dont les noms reflètent clairement leur programme et leurs objectifs.

Outre le fait que Kond n'est pas azerbaïdjanais, cette déclaration est cynique compte tenu de la politique actuelle de l'Azerbaïdjan consistant à cibler et à détruire délibérément le patrimoine historique et culturel arménien au Nakhitchevan, en Artsakh et dans d'autres régions, ce qui est documenté.

De plus, dans cette déclaration, l'Azerbaïdjan "se déclare prêt au dialogue et à l'interaction avec

LES RÉFUGIÉS DU KARABAKH FONT FACE À DE NOUVELLES RÉALITÉS

»»» La situation n'est guère meilleure dans les campagnes pour les réfugiés, dont beaucoup étaient agriculteurs avant d'être déplacés. Selon Mme Hajjar-Bakunts, de nombreux réfugiés estiment que la qualité du sol en Arménie est moins bonne pour l'agriculture qu'au Karabakh. Ils se plaignent également du manque d'accès à des terres arables suffisantes.

"Beaucoup de gens se déplacent parce qu'ils ne trouvent pas d'emploi", a déclaré Hasmik Burushyan, une travailleuse humanitaire basée à Goris.

Du point de vue de M. Stepanyan, l'ancien médiateur, les réfugiés doivent rester en Arménie pour préserver toute chance de retour au Karabakh. "Je pense que s'ils quittent l'Arménie, cela signifie qu'ils renoncent également à leur droit au retour", a-t-il déclaré. La priorité devrait être d'inciter les réfugiés à rester en Arménie. "Si nous parvenons à garder tout le monde ici en Arménie, cela nous donnera la possibilité d'un éventuel retour", a-t-il déclaré. ■

B.S. & E.C.

(Article paru en anglais sur Eurasianet.org et traduit par Artzakank)

l'UNESCO afin d'empêcher la destruction du patrimoine culturel azerbaïdjanais" en Arménie, et demande "l'envoi d'une mission d'enquête à Erevan". Un tel appel est inique, étant donné que l'UNESCO était prête à créer une mission technique indépendante en 2020 pour évaluer le statut des valeurs culturelles en Artsakh. Cependant, l'Azerbaïdjan a bloqué l'entrée de la mission en Artsakh, contestant les structures internationales et leurs activités, et soulignant ses tentatives de dissimulation de la destruction du patrimoine arménien en Artsakh.

Ainsi, la campagne d'"azerbaïdjanisation" du district de Kond à Erevan est une manifestation claire de l'agenda politique plus large de l'Azerbaïdjan, qui vise à réécrire l'histoire et à affirmer ses ambitions territoriales sur l'Arménie. La communauté internationale n'ayant pas pris les mesures appropriées, la destruction des valeurs historiques et culturelles arméniennes a atteint des proportions alarmantes. Actuellement, au moins 1456 monuments historiques et culturels arméniens sont sous le contrôle de l'Azerbaïdjan en Artsakh occupé, peut-on lire dans la déclaration. ■

A.H.

(Alakyaz)

LES DONS FONT PENCHER LE VATICAN EN FAVEUR DE L'AZERBAÏDJAN

par Harut SASSOUNIAN

Dans un long article publié sur Irpmedia.irpi.eu en italien le 27 mars 2024, intitulé «*Comment le Vatican a aidé à légitimer l'autocratie d'Aliyev en Azerbaïdjan*», Simone Zoppellaro expose la tendance pro-azerbaïdjanaise du Vatican en raison de dons financiers, bien que l'Arménie soit une nation chrétienne, tandis que l'Azerbaïdjan est un pays musulman.

Le 22 février 2020, le dirigeant autocratique de l'Azerbaïdjan Ilham Aliyev et son épouse Mehriban Aliyeva, vice-présidente du pays, ont effectué une visite d'État au Vatican. Ils ont été reçus officiellement par le pape François, le secrétaire d'État, le cardinal Pietro Parolin, et le secrétaire pour les relations avec les États, Mgr Paul Richard Gallagher. Mme Aliyeva était au Vatican pour recevoir la plus haute distinction décernée à un laïc par le Saint-Siège: «La Grand-Croix». Ce prix est proposé par les évêques diocésains «comme un signe d'appréciation et de gratitude pour les services rendus à l'Église ou à la société réservés aux chefs d'État, aux ministres, aux ambassadeurs et à la royauté». Cependant, l'élément moteur de l'intérêt du Vatican pour l'Azerbaïdjan est le soutien financier accordé par la Fondation Heydar Aliyev.

Paradoxalement, malgré l'intolérance de l'Azerbaïdjan envers les minorités, les dissidents et les autres religions, le Saint-Siège a exprimé son appréciation pour «l'ouverture et l'attitude pacifique de l'Azerbaïdjan envers les différentes confessions».

Craignant la perte des dons de l'Azerbaïdjan, le Vatican s'est montré réticent à autoriser toute critique de Bakou, notamment de la part de son propre clergé. "Le père Georges-Henri Russyen a été exclu de l'Institut pontifical oriental parce qu'il critiquait ceux qui ne voulaient pas utiliser le terme 'génocide arménien'."

En espérant de bénéficier de la «diplomatie du caviar» de l'Azerbaïdjan, le Vatican n'a voulu dire rien de plus substantiel que souligner «l'importance du dialogue interculturel et interreligieux en faveur de la

coexistence pacifique entre les différents groupes religieux et ethniques», c'est-à-dire les Arméniens et les Azéris. Le Pape a prié pour les habitants du Karabakh, espérant «que les négociations entre les parties, avec le soutien de la communauté internationale, favoriseront un accord durable qui mettra fin à la crise humanitaire». Même pendant la guerre de 2020, «l'Église n'a pas été capable d'aller au-delà des appels génériques à la modération à toutes les parties impliquées et à la communauté internationale» pour qu'elles «déposent les armes».

Le 24 octobre 2023, le Premier ministre Nikol Pashinyan a reçu du nonce apostolique José Avelino Bettencourt le même prix que celui décerné trois ans plus tôt à Mme Aliyeva, vice-présidente de l'Azerbaïdjan. Il y a cependant une différence majeure. Alors qu'Aliyeva a reçu son prix directement du Pape, M. Pashinyan a été honoré par un nonce apostolique. Il existe également d'autres différences qui «ont contribué à consolider le pouvoir de la famille Aliyev, malgré les violations des droits de l'homme en Artsakh».

"Le cardinal Gianfranco Ravasi, président honoraire émérite du Conseil pontifical pour la culture et président de la Commission pontificale pour l'archéologie sacrée, est le plus haut fonctionnaire du Vatican qui a déployé le plus d'efforts pour ouvrir un dialogue avec l'Azerbaïdjan." En 2023, il a reçu de la part les autorités azerbaïdjanaises l'Ordre de l'Amitié, une haute distinction décernée pour une «contribution particulière au développement des relations amicales, économiques et culturelles entre l'Azerbaïdjan et un État étranger».

Le cardinal Claudio Gugerotti est considéré comme «le protagoniste du canal privilégié» établi entre le Vatican et Bakou. «Très instruit et polyglotte, ambitieux et amoureux du pouvoir, le cardinal Gugerotti connaît la famille Aliyev depuis 2002, lorsque le président Heydar Aliyev, au pouvoir depuis 1969, était encore en vie.»

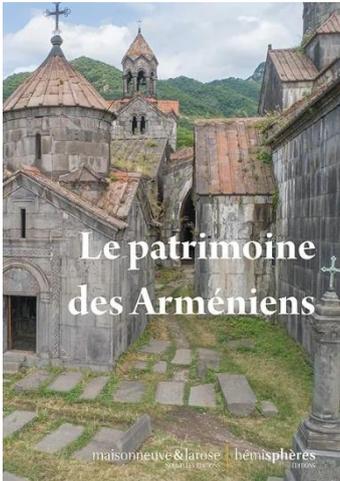
«Au début des années 2000, Gugerotti a rencontré les autorités azerbaïdjanaises en tant que nonce pour le Caucase du Sud, poste qu'il a occupé dès 2001. Auparavant, cette nonciature du Saint-Siège ne comprenait que la Géorgie et l'Arménie. C'était l'époque où la Russie garantissait un cessez-le-feu dans la région, après la victoire de l'Arménie sur l'Azerbaïdjan lors du premier conflit. La haine ethnique qui alimente encore le conflit commençait à s'apaiser, mais le nonce Gugerotti a qualifié l'Azerbaïdjan de «pays [qui] est un symbole de coexistence pacifique entre des personnes de religions différentes».

Nouvelle parution

LE PATRIMOINE DES ARMÉNIENS

Sous la direction de Bruno Favel

«Patrimoine des Arméniens»: pour beaucoup, ces mots évoquent essentiellement les églises et monastères de basalte et de tuf à la silhouette trapue - réponse aux fréquents séismes de la région - édifiés à partir du IVe siècle de notre ère, qui marque le début de l'âge d'or de l'architecture arménienne.

Mais c'est à un domaine bien plus vaste, tant matériel qu'immatériel, qu'est consacré cet ouvrage, tout particulièrement dédié à la promotion, à la sauvegarde et à la valorisation du patrimoine arménien et de son histoire.

Sont ainsi évoqués:

- les entreprises scientifiques - et, à travers celles-ci, l'histoire des liens franco-arméniens - avec l'exemple des missions du ministère de l'Instruction publique en Arménie;
- le patrimoine arménien dans les musées;
- la valorisation de l'histoire et la culture ourartéennes qui préexistèrent à la culture arménienne, du musée d'Erebuni (Erevan) à celui du Louvre;
- l'architecture arménienne, le patrimoine hors des frontières et les périls qu'ils encourent;
- ou encore l'inscription de l'histoire et de la mémoire de la diaspora dans l'espace public en France (Musée arménien de France, Centre du patrimoine arménien, Centre de la mémoire arménienne, association pour la recherche et l'archivage de la mémoire arménienne);
- et les nouvelles technologies au service de la sauvegarde de la riche culture arménienne (restitution 3D, société Iconem).

Ouvrage issu d'un colloque organisé en décembre 2023 par la mission du Patrimoine mondial de la Direction générale des patrimoines et de l'architecture (DGPA) du ministère de la Culture, en partenariat avec l'Institut national du patrimoine et l'Université numérique francophone mondiale.

LES AUTEURS

Sous la direction de Bruno Favel, chef de la mission du patrimoine mondial, DGPA, ministère de la Culture. Avec les contributions de Charles Personnaz, Hasmik Tolmajian, Jean-François Hebert, Rose-Marie Mousseaux, Maximilien Durand, Vincent Blanchard, Stéphane Deschamps, François Fichet de Clairfontaine, Roland Peltekian, Thomas Bregeon, Claire Mouradian, Harou-

LES DONS FONT PENCHER LE VATICAN EN FAVEUR DE L'AZERBAÏDJAN

»»» «En 2011, dix ans après avoir commencé sa mission de nonce apostolique, Gugerotti a signé l'accord historique qui, pour la première fois, réglémentait les relations entre Bakou et l'Église catholique. Au moment de la ratification, comme rappelle un livre de 2019 publié par la Fondation pour la promotion des valeurs morales de Bakou intitulé «*Le christianisme en Azerbaïdjan*», Gugerotti a exprimé sa gratitude au gouvernement (azéri) pour avoir créé les conditions qui ont rendu possible [l'accord], soulignant que notre pays est toujours resté attaché aux principes de tolérance, et que cet accord était le premier document de ce type, car le Vatican n'avait jamais signé un tel accord avec aucun État auparavant.

Selon Gugerotti, «*l'Azerbaïdjan a une fois de plus démontré sa tolérance. Aujourd'hui, le monde entier en est témoin. Je suis sûr que ce document recevra une réponse positive dans le monde international et restera dans les mémoires comme un grand événement historique. La réaction de la presse dès le premier jour nous donne raison. Au nom du Saint Siège, j'adresse mes profonds remerciements pour tout cela au président Ilham Aliyev et au gouvernement de l'Azerbaïdjan.*».

Depuis 2009, la Fondation Heydar Aliyev, dirigée par Mehriban Aliyeva, finance diverses activités au Vatican: projets de restauration, expositions et concerts. Parmi les autres projets financés par l'Azerbaïdjan figurent: les catacombes romaines, les musées du Vatican, la Bibliothèque apostolique du Vatican et des églises catholiques en France et en Azerbaïdjan. Ces dons s'élèvent à un million d'euros.

En 2013, Gugerotti a reçu la médaille Movses Khorenatsi – la plus haute distinction arménienne – des mains du président de l'époque, Serzh Sargsyan, pour son importante contribution aux études arméniennes, mais aussi pour ses efforts visant à renforcer les relations entre Erevan et le Saint-Siège.

L'auteur de l'article conclut que les relations étroites entre le Vatican et l'Azerbaïdjan ont eu pour effet, peut-être involontairement, de renforcer le rôle hégémonique de l'autocratie azérie... ce qui pourrait contribuer à une normalisation diplomatique qui relèguerait au second plan, voire effacerait, les crimes et agressions commis par l'autocratie azérie. ■

H. S.

(*The California Courier*)

tioun Khatchadourian, Mgr Pascal Gollnish, Narmen Ali, Yves Ubelmann et Bruno Favel. ■

Hémisphères | Maisonneuve & Larose
Éditions | Nouvelles Éditions

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱԿԱՊԱՇՏՊԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՐՑԱՒԻ ՄԷՋ ԿԱՏԱՐՈՒԹՅԻՆ ՀԱՄԱՐ ՊԻՏԻ ԴԻՄԵՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

Միջազգային իրաւապաշտպան կազմակերպութիւնները կը պատրաստուին յառաջիկայ ամիսներուն Ատրպէյճանի դէմ կիւրծեր ուղարկել Միջազգային քրեական դատարան՝ Արցախի մէջ կատարուած արարքներուն գծով:

«Մենք փաստահաւաք առաքելութիւն կատարած ենք եւ ունինք անոր համար բոլոր հիմնաւորումները», 1 Յուլիսին Երեւանի մէջ տեղի ունեցած ժողովրդավարութեան հայկական ֆորումին ընթացքին յայտարարեց «Միջազգային համագործակցութիւն» յանուն մարդու իրաւունքներու» կազմակերպութեան տնօրէն Պրիժիթ Տիւֆուր՝ ակեցնելով. «Մենք ունինք բոլոր մանրամասնութիւնները՝ ցոյց տալու, որ տեղի ունեցաւ մարդոց բռնի տեղահանում, բոլոր ապացոյցները՝ ցոյց տալու, որ կար Ատրպէյճանի իշխանութիւններուն կողմէ ստեղծուած շատ բռնի եւ հարկադրող մթնոլորտ մը, եւ այդ բոլորը համատարած էին ու համակարգային»:

Արցախի հարցով իրաւապաշտպանները կատարած են հսկայական ուսումնասիրութիւն մը՝ զրուցած ակնատեսներու հետ, ուսումնասիրած հարիւրաւոր փաստեր եւ բաց աղբիւրներէ ստացուած տեղեկութիւններ: Եզրակացութիւնը յստակ է՝ յանցագործութիւնները, որոնք կատարուեցան Արցախի մէջ 44օրեայ պատերազմէն ետք, թելադրուած են Ատրպէյճանի իշխանութիւններուն կողմէ՝ բարձրագոյն մակարդակով:

«Երբ մենք կ'ուսումնասիրենք այդ փաստերը, ակնյայտ կը դառնայ, որ մեր թիրախը սովորական զինուորը պէտք չէ ըլլայ, այլ՝ բարձրագոյն ղեկավարութիւնը, որովհետեւ տրուած է իրամաս մը, իրամասներու շարք մը՝ պաշտօնեաներու կողմէ, որոնք հետեւած են, որ բոլորը իրենց ենթարկուին: Առ այդ, մարդկութեան դէմ այս յանցագործութեան ուղիով ընթանալով՝ պէտք է բարձրագոյն պաշտօնեաներուն հասնինք, որովհետեւ կան ապացոյցներ, որ տեղի ունեցածը համակարգային բնոյթ կը ունէր», յայտարարեց Տիւֆուր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ԹՈՒՐԹԻԱ ՍԱՀՄԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՆՈՒՄ Է ԹՈՉՈՒՆՆԵՐԻ ԲԱԶՄԱԶԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

Թուրքիա-Հայաստան սահմանին՝ Արաքս գետի տարածքում գոյացած ճահիճներում, ապրում են բազմաթիւ թռչուններ:

Թուրքիայի արևելեան հատուածում գտնուող Իգդիր քաղաքը, որը սահմանակից է Հայաստանին, Նախիջևանին և Իրանին, ուշադրութիւն է գրաւում ճահճային տարածքներում բնակուող թռչունների հարուստ բազմազանութեամբ: Սահմանային գծի և ռազմական գոտու պատճառով այդ տարածքում մարդկանց շարժ չկայ, մարդկային գործօնը բացակայում է, և դա նպաստում է այդ տարածքներում չուող թռչունների բազմազանութեանը, գրում է Ermenihaber-ը:

Հայաստանին սահմանամերձ ճահճային տարածքներում մինչ օրս կատարուած ուսումնասիրութիւնների արդիւնքում յայտնաբերուել է 300-ից ակելի թռչնատեսակ:

Նշում է, որ այդ տարածքում աշխատանքներ են տանում Իգդիրի բնութեան պահպանութեան և ազգային արգելոցների տնօրինութիւնը, Իգդիրի համալսարանը, «KuzeyDoğa» ասոցացիան և թռչնաբանները: Թռչնաբանները նշում են, որ Արաքս գետով ձևավորուած սահմանագծի շրջակայքում ապրում է ակելի քան 100 տեսակի թռչուն, և այս թիւը կամաց-կամաց կարող է ակելանալ: ■

(168.am)

Ապացոյցներու հիմք պիտի ծառայեն նաեւ հեղինակաւոր այլ իրաւապաշտպան կազմակերպութեան՝ Freedom House-ի զեկոյցը՝ շատ պարզ՝ «Ինչո՞ւ Լեռնային Ղարաբաղի մէջ հայեր չկան այլեւս» հարցումի հիման վրայ պատրաստուած զեկոյցը, որ հրապարակուեցաւ 1 Յուլիսին (<https://asbarez.am/archives/462495>):

Իրաւապաշտպան կազմակերպութիւնը կը ծրագրէ յառաջիկայ մէկ ամսուան ընթացքին, այս հարցին վերաբերեալ առաւել ծաւալուն զեկոյց մը ներկայացնել: Կ'ակնկալուի, որ այդ միջոցին իրաւապաշտպանները կը դիմեն Միջազգային քրեական դատարան՝ Պաթուի գործողութիւնները քննելու համար: ■ (ԱՍՊԱՐԷՉ)

COMMUNICATIONS

DONS

A l'Ecole Topalian

Pour le repos de l'âme de Mme Vardanoush Sharoyan

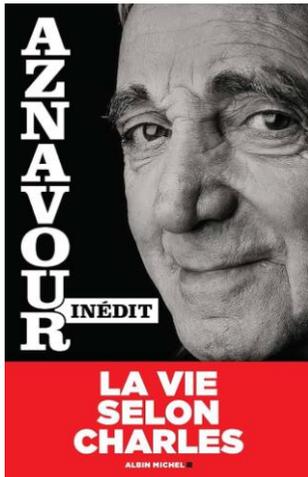
Dr. Ragnetta Stepanian Fr. 200.-

Pour le repos de l'âme de Mme Nina Oulevey

Dr. Ragnetta Stepanian Fr. 100.-

Pour l'anniversaire du décès de sa grand-mère Mme Silva Stepanian

Sevan Stepanian Fr. 200.-

L'Ecole Topalian remercie chaleureusement les donatrices.Nouvelle parution**AZNAVOUR INÉDIT:
LA VIE SELON CHARLES**Charles Aznavour
(Auteur), Nicolas
Aznavour (Narrateur)

«Mon père était un poète de la vie, un chanteur d'histoires, un interprète d'émotions. Dans ce livre inédit qui réunit ses pensées, il nous parle d'amour, de mélancolie, de passion, de souvenirs, et de rêves: c'est une fenêtre ouverte sur son univers, une merveilleuse invitation au

voyage pour tous ceux qui sont touchés par la magie de sa musique et de sa poésie.» Nicolas Aznavour

Jeunesse, racines, Arménie, famille, amour, musique, travail, valeurs, voyages, France, bohème, business, longévité, mort... La vie selon Charles Aznavour!

À l'occasion des 100 ans de la naissance de Charles Aznavour en mai 2024, son fils Nicolas a réuni pour la première fois un florilège de pensées et de réflexions soigneusement choisies parmi les milliers d'interviews donnés tout au long de sa vie autour du monde par l'artiste aux 1300 titres: un portrait intime et inédit, illustré de photos rares ou inédites.

Tous les droits de l'ouvrage sont reversés à la Fondation Aznavour pour soutenir ses projets éducatifs, culturels, sociaux et médicaux en Arménie et dans le monde.

Disponible à la Librairie Arménie Culture et Saveurs
www.armenie-culture-saveurs.ch

RENDEZ-VOUS

La bibliothèque St-Grégoire l'IlluminateurCentre arménien Hagop D. Topalian
2-4 Place d'Arménie - 1256 Troinex

restera ouverte pendant les vacances estivales
selon ses horaires habituelles,
tous les mercredis de 14h à 18h.

Renseignements et RDV pour les autres jours:
M. Garabed Yelegen - Tél : +41 79 538 51 26

L'Ecole de danse SANAHIN

Les inscriptions pour la saison 2024-2025
sont ouvertes !

Rentrée : le 11 septembre 2024

Pour tout renseignement : Tél. 0797581136 ou
@ TROUPE_SANAHIN sur INSTAGRAM

Messes arméniennes en Suisse alémanique

Date	Heure	Lieu	Adresse
18.08.2024	15 00	Kath. Kirche Nussbaumen	5415 Baden AG
15.09.2024	15 00	Kath. Kirche Nussbaumen	5415 Baden AG

www.armenische-kirche.ch
Pfr. Shnork Tchekidjian Tel: 079/704 74 87

Envie de visiter l'Arménie et
de rencontrer les équipes de KASA?

CIRCUIT CLASSIQUE

du 11 au 25 octobre (dates précises à finaliser)
avec extension en Géorgie
(Arménie seule aussi possible)
15 jours dès 8 personnes:
2400 CHF /pers. (avion en sus).

Et voyages à la carte:

circuits thématiques, randonnée, spécial famille ...
Aussi **B&B** centraux et soignés
à Erevan et Gumri.

Contacts:

Azniv Aslikyan: azniv.aslikyan@kasa.am
Monique Bondolfi: monique.bondolfi@kasa.am

Vous souhaitez acquérir une
maison ou un appartement
neuf en France Voisine.

ROOF INVEST / Philippe Dersarkissian

Mob : 079 519 64 87

www.roofinvest.ch

Acquisitions - suivi - accompagnement

ԺԸՆԵՒ ԵՒ ԼԵՄԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ

PAROISSE DE L'EGLISE
APOSTOLIQUE ARMENIENNE
SAINT-HAGOP
GENEVE REGION LEMANIQUE

ԱՐՕԹԲ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՆՍԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ

Ամեն կիրակի Սուրբ Պատարագի ժամանակ մենք կ'աղօթենք, որ Աստուած պահէ ու պահպանէ Քրիստոսի սուրբ Եկեղեցին, Սուրբ Հոգիի զօրութեամբ ամուր, ապահով ու անսասան: Մենք կը գնահատենք եւ կ'օրհնենք առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցոյ հաւատարիմ ու նուիրեալ հետեւորդ քրիստոնէայ հայ անդամները, որոնք կը ձգտին յանապազ զօրացնել մեր Եկեղեցին խոհեմութեան, քրիստոնէական նախանձախնդրութեան, արժանապատուութեան եւ սիրոյ մէջ, իրենց աղօթական ոգիով:

ՏՕՆ ԿԱԹՈՒՂԻԿԵ ՍՈՒՐԲ ԷԶՄԻԱԾՆԻ

Հայոց եկեղեցոյ ամենամեծ տօներէն է Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի տեսիլով Կաթողիկէ Աբ. Էջմիածնի հիմնադրման տօնը: Իբրեւ Քրիստոնէայ եւ Հայ Առաքելական Եկեղեցոյ անդամ, Կաթողիկէ Սուրբ Էջմիածնի օրը մենք կը տօնենք մեր հաւատքի հօր Հայոց Առաջին Հայրապետ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորչի խոր Կիրապի անդունդային խաւարէն դուրս գալու եւ Աստուծոյ լոյսն ի Հայաստան աշխարհ սփռելու յիշատակը: Այս հաւատքով Կիրակի Յունիս 2, 2024-ին, նշուեցաւ Կաթողիկէ Սուրբ Էջմիածնի հիմնադրութեան տօնը ժնեի Սուրբ Յակոբ մայր եկեղեցոյ մէջ, հանդիսապետութեամբ Չուիցերիոյ Առաջնորդական Տեղապահ՝ Հոգ. Տ. Գուսան Ծայրագոյն Կարդապետ Ալճանեանի: Սուրբ եւ անմահ պատարագի աւարտին կատարուեցաւ մասնաւոր Հայրապետական մաղթանք, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի անսասանութեան ու պայծառութեան համար: Հայր Սուրբը իր քարոզին մէջ անդրադարձաւ Հայաստանէն ներս այս օրերուն կատարուող ցոյցերուն մաղթելով համագործակցութիւն եւ միասնականութիւն պետութեան եւ եկեղեցոյ միջեւ:

Le dimanche 2 juin 2024, à l'occasion de la Fête de la construction de la Cathédrale de St Etchmiadzine, la Sainte Messe solennelle a été célébrée par notre Curé, le Très Révérend Père Goossan Aljianian. Elle a été suivie par un ordre spécial de prière pour la pérennité du Saint-Siège d'Etchmiadzin.

ՀՈԿՈՒԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԼՈՒԿԱՆՕ

Հովուական այցելութիւն Լուկանոյի հայ համայնքին եւ ծովսին. Կիրակի Յունիս 9, 2024-ին երեկոյան ժամը 15:00-ին Լուկանոյի Նորանգօ Եկեղեցոյ մէջ Սուրբ Պատարագը մատուցանեց եւ յաւուր պատշաճի քարոզեց, Թմիս Առաջնորդական Տեղապահ՝ Գերապատիկ Տ. Գուսան Ծ. Կրդ. Ալճանեան: Բազմաթիւ հաւատացեալներ մասնակցեցան Սուրբ Պատարագին եւ արժանացան Հարդողութեան Սուրբ Խորհուրդին: Յաւարտ Սուրբ եւ Անմահ Պատարագի մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ հանգուցեալ Ազգային բարերար՝ Տիկ. Անի Պեգիբեանի յիշատակին եւ այլ ննջեցեալներու հոգիներուն հանգիստին համար: Արարողութեան աւարտին բոլոր մասնակիցները, թիով 60 եւ ավելի, հիպոսիքուեցան եկեղեցոյ սրահին մէջ համայնքի տիկիներու կողմէ պատրաստուած համեղ ճաշատեսակներով:

Visite pastorale à la communauté arménienne et à la paroisse de Lugano. Le dimanche 9 juin 2024, à 15h00, la Sainte Liturgie a été célébrée dans l'église Noranco de Lugano par le Très Révérend Père Goossan Aljianian. De nombreux croyants ont participé à la liturgie et ont reçu le Saint Sacrement de Communion.

À l'issue de la Sainte Messe, un service spécial de requiem a été célébré à la mémoire de Mme Ani Bezikian, bienfaitrice nationale, et pour le repos des âmes des autres défunts. À la fin de la cérémonie, tous les participants, au nombre de 60 et plus, ont été invités à la salle paroissiale pour déguster les délicieux plats préparés par les dames de la communauté.

Rédaction Très Rev. Père Goossan Aljianian

ԹՕՓԱԼԵԱՆ ԴՊՐՈՑ

ECOLE TOPALIAN

Fondation Hagop D.Topalian: Route de Troinex 64, CH-1256 Troinex (Genève)

topalianecole@gmail.com

Maral Wurry

No. 71

FÊTE DE L'ÉCOLE TOPALIAN

Le dimanche 16 juin 2024, en présence du Hayr Sourp Goossan Aljanyan, Mme Hrachuhi Katvalyan, adjointe à l'ambassadeur d'Arménie, et M. Vahé Gabrache président de la Fondation Topalian, les élèves ont présenté leur spectacle de fin d'année scolaire.

L'hymne national arménien chanté par les élèves

Le spectacle a été dédié à Paruyr Sevak, une figure emblématique de la poésie arménienne, à l'occasion du 100ème anniversaire de sa naissance. Les élèves ont récité ses poèmes, accompagnés de chants traditionnels célébrant le printemps, les mamans et l'Arménie.

Remise des diplômes aux élèves par Mme Hrachuhi Katvalyan et M. Vahé Gabrache

Mme Hrachuhi Katvalyan a remis des certificats de niveau A1 à Arek Diosdado de Caso (arménien occidental) et à Rita Akhperjanyan (arménien oriental) ainsi qu'un certificat de niveau A2 à Adana Trochard (arménien oriental), obtenus avec AVC AGBU de M. Yervant Zorian.

M. Vahé Gabrache a remis des diplômes de fin de cursus à Arina Mkhitarian et à Gayaneh Sallier, reconnaissant ainsi leurs sept années consécutives d'apprentissage au sein de l'école Topalian. Cette année 2024 est particulièrement symbolique, marquant à la fois le 40e anniversaire de la Fondation Topalian et le 30e anniversaire de l'école Topalian.

Remise des titres honorifiques

A cette occasion, M. Vahé Gabrache s'est vu octroyer la médaille d'honneur de deuxième classe du Ministère des Affaires étrangères de la République d'Arménie. Par ailleurs, Mme Annie Mesrobian, directrice de l'école, a également été distinguée avec un Titre Honorifique du Ministère de l'Éducation, des Sciences, de la Culture et des Sports de la République d'Arménie, en reconnaissance de son dévouement, de même que l'équipe enseignante pour leur engagement dans la préservation et la transmission de la langue, de la tradition et de la culture arménienne.

REPAS OFFERT PAR LE COMITÉ DE L'ÉGLISE SOURP HAGOP AUX ÉLÈVES DE L'ÉCOLE

Le mercredi 12 juin 2024, le comité de l'église Sourp Hagop a créé un moment de convivialité et de partage en offrant un déjeuner aux élèves. Pour célébrer leur dernier jour d'école, les enfants ont eu le plaisir de déguster les *mantis*, un plat traditionnel arménien. Ce repas a non seulement régalé les élèves mais a également permis à ceux qui ne connaissaient pas ce mets de faire une belle découverte culinaire! L'école Topalian remercie le comité de l'église et son Président Onnik Kazancian pour cette belle initiative.

Le Hayr Sourp Goossan avec les élèves à l'église

RENTRÉE SCOLAIRE: 11 SEPTEMBRE 2024 à 10h00

- o Grand choix de livres et de publications récentes
- o Expositions de tableaux – Conférences
- o Rencontres musicales
- o Cours de langue pour adultes arménien occidental et oriental
- o Artisanat – Souvenirs, bijoux
- o Spécialités arméniennes à emporter et service traiteur, pain arménien (Lavach), vin et cognac d'Arménie, café et thé d'Arménie
- o Voyages – Découverte de notre patrimoine culturel en Europe et en Arménie

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ARMENIE
Culture & Saveurs

HORAIRES: Lundi à Vendredi 9h30 – 18h30 - Samedi 10h – 15h

55 rue de Lausanne - 1202 Genève CH -
Tram 15 - arrêt Môle ou Parking de la gare Cornavin
T +41 (0) 22 900 01 59 - info@armenie-culture-saveurs.ch

www.armenie-culture-saveurs.ch

Fondation H.D. Topalian

ARTmémie 2.0

La 2e édition de ARTmémie, cette fois nommée "l'art pour l'Harmonie des Peuples", après "l'art pour la paix", a eu lieu le mercredi 1er mai 2024, cette fois encore à la Salle de la Madeleine, en plein cœur de Genève. Organisée avec le groupe BALAGAN, cette édition nous a plongés au cœur d'une variété de styles artistiques provenant de différents continents, mêlant la musique russe, klezmer, tzigane, tango et arménienne.

Unis depuis plus de 10 ans par une passion commune pour les musiques traditionnelles, les musiciens du groupe BALAGAN ont porté les valeurs d'un partage culturel sans frontières. Au cœur de leur performance, le Doudouk, instrument emblématique de la musique arménienne, a résonné avec une profondeur envoûtante.

Les créations originales spécialement composées par BALAGAN et leurs arrangements de grands classiques furent interprétés par Stéphane Rougier (violoniste et compositeur) accompagné de Guillaume Latour (violoniste), Nicolas Mouret (alto), Matthieu Lejeune (violoncelliste), Matthieu Sternat (contrebassiste) et Artavazd Kachatrian (pianiste) qui ont fait voyager le public le temps d'une soirée.

Khorovats traditionnel de l'UAS - 01.09.2024

Le khorovats traditionnel de l'UAS aura lieu comme à l'acoutumée, à la fin de l'été! Le comité sortant et entrant se réunissent pour cet événement annuel qui nous tient à cœur. Nous nous réjouissons de vous retrouver pour cette occasion. Réservez d'ores et déjà vos places en scannant ce QR code.

L'UAS RECHERCHE UN-E PRESIDENT-E POUR SON FUTUR MANDAT!

L'UAS recherche un-e membre pour compléter son équipe et pour assumer la fonction de **président-e*** de mi-2024 à mi-2027. Tous les membres du comité actuel restent à votre disposition si vous souhaitez vous investir et que vous avez le moindre doute !

* Le Comité se tient à disposition pour discuter des conditions d'éligibilité pour le poste à la Présidence de l'UAS - info@u-a-s.ch

Assemblée Générale de l'UAS - Pas de président, pas d'élection...!

Le 9 juin dernier s'est tenue l'assemblée générale de l'UAS qui marquait la fin du mandat de trois ans du comité de 2021-2024. Le comité sortant a présenté son rapport d'activités et sa comptabilité qui ont été approuvés à l'unanimité. Le comité a chaleureusement remercié les bénévoles actifs de l'association pour leur engagement aux côtés du comité durant les événements, qu'ils soient culturels ou engagés, ainsi que les membres cotisants qui permettent par leur soutien financier, la pérennité des activités de l'association, souvent gratuites et ouvertes à tous.

Les membres du comité actuel ont pu partager ouvertement leurs réflexions et inquiétudes avec l'Assemblée quant au manque d'engagement de la génération 30-50 ans durant ces dernières années. "Il manque une génération" a fait écho plusieurs fois durant l'assemblée.

Le comité actuel s'est cependant beaucoup réjoui face aux candidats qui se sont présentés pour le prochain mandat: un comité intergénérationnel composé de personnes aux expériences diverses mais unies par l'envie de s'investir à son échelle. Faute de candidat pour la fonction de président, les élections n'ont cependant malheureusement pas pu être validées durant cette Assemblée générale. Les échanges ont mené à une décision commune: le comité actuel reste en fonction jusqu'à l'élection du nouveau comité, qui est repoussée à une prochaine assemblée générale extraordinaire courant septembre. Une transition est déjà en cours avec les futurs membres, et les appels à la présidence se poursuivent.

